

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับสภาพ รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภูมิภาคตะวันตก 4 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี นครปฐม หมู่บ้านจอมบึง และกาญจนบุรี แล้วนำข้อมูล/องค์ความรู้ที่ได้มาต่อยอดเป็นฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีรูปแบบที่เหมาะสมในการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภูมิภาคตะวันตก เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาทั่วไปกลุ่มมนุษยศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันตก แต่ละประเด็นมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า “แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นคำหลักของการวิจัยครั้งนี้ เพราะเป็นพื้นที่ที่ผู้สอนใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และช่วยให้ได้มาซึ่งคำตอบเกี่ยวกับสภาพรูปแบบการใช้ และฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม หรือกล่าวโดยสรุปว่า ความสำคัญและความสัมพันธ์ของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่องานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาค้นคว้า ทำความเข้าใจ เรียนรู้ จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมาย

นักวิชาการ/ ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลากหลาย และน่าสนใจ แต่ส่วนใหญ่มีสาระสำคัญที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2554, หน้า 1) กล่าวว่าไว้ว่า หมายถึง ธรรมชาติ สังคม ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้เรียนสามารถค้นพบความรู้ได้นอกเหนือจากหนังสือเรียนในขณะที่กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 40) ได้ขยายความว่า หมายถึง บุคคล ประสพการณ์ สถาบันทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา เครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือชุดสื่อเอกสาร สิ่งพิมพ์ ชุดการเรียนรู้สำเร็จรูปจากนวัตกรรมใหม่ ๆ การสื่อสารโดยเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีทางการศึกษา ทำนองเดียวกับที่ ลัดดา ศิลาน้อย (2545, หน้า 36) ระบุว่า หมายถึง แหล่งวิชาการหรือแหล่งทรัพยากร แหล่งข้อมูลในท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งอยู่ใกล้บริเวณที่โรงเรียนตั้งอยู่ ประกอบไปด้วยบุคคลในชุมชนที่มีความชำนาญเฉพาะทาง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่แก่นักเรียนได้ ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน ผู้ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ผู้นำทางศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง ชาวบ้านที่มีความรู้ ประสพการณ์ที่ได้รับการสั่งสมจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือผู้รู้ในหมู่บ้าน สถานที่ที่สำคัญในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น โบราณสถาน สถานีตำรวจ ที่ว่าการอำเภอ วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ ได้แก่ แผ่นพับ ม้วนวิดีโอ สไลด์ หนังสือ รูปภาพ รวมทั้งกิจกรรม

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ทางชุมชนจัดขึ้น สามารถนำมาจัดในการเรียนการสอน เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตัวนักเรียน ในประเด็นเดียวกันนี้ อังคณา ตุงคะสมิต (2545, หน้า 3) ได้อธิบายว่า เป็นแหล่งวิชาการหรือแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นแต่ละแหล่ง ซึ่งเป็นสถานที่ที่อยู่บริเวณรอบ ๆ โรงเรียน ประกอบไปด้วย บุคคล สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาจัดในการเรียนการสอน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตัวนักเรียนเอง สอดคล้องกับที่ เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2547, หน้า 4) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอาจจะเป็นตัวบุคคล อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ อาชีพ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น แพทย์ พยาบาล ตำรวจ ฯลฯ ที่ครูสามารถเชิญเข้ามาช่วยสอนในโรงเรียนหรือพานักเรียนออกไปพบปะขอเรียนรู้จากประสบการณ์ ความรู้และทักษะตามจุดมุ่งหมายหรืออาจจะเป็นสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ อุทยานแห่งชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ป่าหรือแหล่งทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ หรือสถานประกอบการ เป็นต้น มาลีรัฐ สมภาร (2550, หน้า 28) ตอกย้ำให้เห็นว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่ถูกนำมาใช้เพื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยผ่านกระบวนการ วิธีการ และขั้นตอนการจัดการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมต่อการเรียนรู้ อย่างมีความหมาย และสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่นเดียวกับที่ ภัทรานิษฐ์ บุญส่ง (2552, หน้า 12) สรุปไว้ว่า หมายถึง แหล่งรวมข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ องค์ความรู้ของท้องถิ่นหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ท้องถิ่นคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของท้องถิ่นเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัยโดยมีกระบวนการสั่งสมและกลั่นกรอง อันยาวนาน เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นคนแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับที่ ทิพย์วัลย์ นามทอง (2553, หน้า 6) ได้ให้ภาพรวมว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชนที่นำมาใช้เป็นตัวอย่งให้เกิดแนวคิด ข้อสรุปทุกรูปแบบที่นักเรียนสามารถนำมาศึกษาเป็นการฝึกฝนสติปัญญา ความคิดและฝึกทักษะทางสังคมด้านต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ทุกอย่างที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนออกมาได้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนจึงเปรียบเสมือนห้องทดลองทางการสอนและมีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียนจากภาพรวมดังกล่าว ประดิษฐ์ อุณหองกุล (2553, หน้า 35) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า หมายถึง สถานที่หรือบุคคล วัฒนธรรม ประเพณี เทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นคนแห่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยประสบการณ์ ตลอดจนความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมา โดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย และ เทวิน ธรรมลังกา (2555, หน้า 7) ได้สรุปไว้สั้น ๆ ว่า หมายถึง บุคคลหรือสถานที่ราชการ สถานที่เอกชน สถานที่ประกอบการหรือพิพิธภัณฑ์ ส่วนสาธารณะ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ วิธีชีวิตที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากความหมายดังกล่าวผู้วิจัยจึงกล่าวโดยสรุปว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สถานที่ บุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ สื่อต่าง ๆ และจารีตประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นและแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

2.1.2 องค์ประกอบและลักษณะของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าแหล่งเรียนรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น/ชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชน สถานศึกษา และองค์กรต่าง ๆ เข้าไปศึกษาค้นคว้า ทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ตามอัธยาศัยและตลอดชีวิต นอกเหนือจากความหมาย ที่ตั้ง บทบาทหน้าที่ข้างต้น เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีก 2 ประเด็น คือ องค์ประกอบและลักษณะสำคัญแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.2.1 องค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเด็นนี้ ชัยยศ

อิมสุวรรณ (2544, หน้า 22) ได้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนมี องค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

- 1) ตัวแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งเน้นไปที่สถานที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้
- 2) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม คนกับสื่อ กลุ่มกับกลุ่ม กลุ่มกับสื่อ คนกับเหตุการณ์ กลุ่มกับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นโดยลำพังเฉพาะตัวกลุ่ม โดยไม่สัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ก็ได้ ในขณะเดียวกันเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนการสนทนา (conversation base) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อาจจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ อาจจะต้องใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จะพาไป
- 3) นักการศึกษา ซึ่งจะเป็นผู้จัดการให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้น
- 4) การบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศของการเรียนรู้

ข้อเสนอข้างต้นจุดประกายให้ผู้วิจัยได้ไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจนสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรจะมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับแหล่งเรียนรู้ประเภทอื่น ๆ ได้แก่

- 1) แหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ คือต้องมีตัวแทนหรือที่มาของความรู้ที่สามารถอ้างอิงได้ว่า ความรู้นั้นมีอยู่จริงในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ตัวแทนหรือแหล่งที่มาของความรู้มีหลายรูปแบบ เช่น ตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ แต่ประเด็นสำคัญคือต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูล/องค์ความรู้มาเรียบเรียงให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมที่จะให้ผู้บริการนำไปใช้ประโยชน์

- 2) วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือมีการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตามกระบวนการเรียนรู้ มีรูปแบบในการนำความรู้ที่มีอยู่มาเผยแพร่หรือถ่ายทอดให้กับผู้เรียน เช่น จัดอบรม เปิดสอนหลักสูตรระยะสั้น จัดตั้งฟาร์มตัวอย่าง จัดตั้งศูนย์สาธิต ฯลฯ

- 3) อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ คือแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องมีเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือสื่อการเรียนรู้ที่สามารถช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพ อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเลือกให้เหมาะสมกับแหล่งเรียนรู้ เนื้อหาที่จะถ่ายทอดและผู้เรียน เช่น หนังสือ คลิป V.D.O เหมาะกับคนรุ่นใหม่ โมเดลจำลองและของจริงเหมาะกับผู้เรียนทุกวัย เป็นต้น

4) สถานที่เรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ใช้บริเวณแหล่งที่มีความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง เช่น บ้านของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฟาร์มตัวอย่าง วัด อุทยานแห่งชาติ แหล่งเกษตร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามต้องมีการปรับและพัฒนาสภาพแวดล้อมของสถานที่เรียนรู้ให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติที่เหมาะสมและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) การประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องมีการประเมินและติดตามผลว่า การจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งได้ผลมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อนำผลการประเมินดังกล่าวมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไป การวัดและประเมินผลควรจะเป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินความรู้ของตนเองและประเมินการจัดการเรียน การสอนของผู้จัดการเรียนรู้

6) ผู้จัดการเรียนรู้หรือผู้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเปิดโอกาสหรือเน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้หรือให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนดำเนินงาน การเก็บรวบรวมองค์ความรู้ ไปจนถึงการประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ ประเด็นสำคัญชุมชนหรือท้องถิ่นจะต้องสร้างหรือจัดหาผู้จัดการเรียนรู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างดี มีทักษะในการสื่อสาร เข้าใจวิธีการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน

7) ผู้เรียน ผู้เรียนมาจาก 2 ส่วน คือบุคคล องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ภายในชุมชนกับบุคคล องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจแต่อยู่ภายนอกชุมชน

2.1.2.2 ลักษณะสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัย ผนวกเข้ากับแนวคิดของ อมรา ปฐภิญโญบุรณ (2545, หน้า 7) และ จุรีพร กาญจนการุณ (2546, หน้า 22) กล่าวโดยสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกมีลักษณะทั่วไปเช่นเดียวกับแหล่งเรียนรู้ประเภทอื่น ๆ และส่วนที่ 2 เป็นลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกถึงความเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนำทั้ง 2 ส่วน มาพิจารณารวมกัน สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้

1) มีลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ทั้งที่ตั้งใจจัดขึ้นหรือมีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้เอง)

2) มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาเป็นหลัก

3) มีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ข้อมูล เนื้อหา กระบวนการที่เอื้อประโยชน์ในการเรียนรู้

4) มีที่ตั้งอยู่ในชุมชน/ท้องถิ่น

5) มีการให้บริการข่าวสาร สารสนเทศ องค์ความรู้และภูมิปัญญาเกี่ยวกับท้องถิ่น/ชุมชนที่แหล่งเรียนรู้ตั้งอยู่

6) มีการรวบรวม จัดเก็บ จัดระบบและให้บริการข่าวสาร สารสนเทศและความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่แหล่งเรียนรู้ตั้งอยู่

7) มีกระบวนการ วิธีการในการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

2.1.3 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทุกคน ทุกอาชีพในสังคมต้องใช้ความรู้เป็นฐานในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การตัดสินใจการแก้ปัญหา ตลอดจนการแข่งขันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประชากรไทย นักศึกษาไทยต้องแข่งขันมากขึ้น ต้องใช้ศักยภาพและความสามารถสูงขึ้น ศักยภาพและความสามารถของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้และการเรียนรู้ที่ได้ผลดี คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงกับประสบการณ์และความรู้เดิมของผู้เรียน นั่นหมายความว่าต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนมากขึ้น แหล่งเรียนรู้ นอกห้องเรียนประเภทหนึ่งที่ทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็คือ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะในขณะที่เราก้าวไปสู่สากลเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้าน เรียนรู้โลก เรายังมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และเข้าใจความเป็นท้องถิ่น ความเป็นประเทศมากขึ้นเพราะนี่คือฐานของชีวิต ฐานของการที่จะก้าวไปแข่งขันในระดับสากลดังที่ผู้รู้กล่าวว่า “ต้องรู้เขา รู้เรา” หรือ “ในขณะที่เราคูดาว เค้าจะต้องติดดิน”

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการยืนยันจากข้อเขียนของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญหลายท่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้ นฤมล ตันธสุเรศชัย (2533, หน้า 6-7) ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งวิทยาการในชุมชนมีความสำคัญคือ

- 1) เป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยไม่จำกัดเพศและวัย
- 2) เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนรู้ การเรียนการสอน การศึกษาในระบบ
- 3) เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์ เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้ เช่น การเข้าไปศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือศาสนสถาน การศึกษาพันธุ์ไม้ การศึกษาพันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่าง ๆ
- 4) เป็นแหล่งที่ประชาชนจะเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงหรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น การแก้เครื่องยนต์ การประดิษฐ์ของใช้ต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การทำอาหาร ขนมหรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น
- 5) เป็นแหล่งให้ข่าวสาร เปิดโลกทัศน์ของผู้ศึกษาให้กว้างไกลกว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นตน ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องที่สำคัญ ช่วยยกระดับความมุ่งมั่นโดยการ เสนอภาพในอุดมคติหรือเสนอผลสำเร็จและความก้าวหน้าของงานและบุคคลต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศของการพัฒนาด้วย เป็นสิ่งที่ช่วยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมเพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ ๆ เกิดมุมมองใหม่ ๆ ขึ้น และเป็นสื่อการสอนสมัยใหม่ที่ให้ทั้งความรู้ ก่อให้เกิดทักษะ ช่วยให้การเรียนรู้เร็วขึ้น

ประเวศ วะสี (2536, หน้า 8) ได้ให้รายละเอียดว่า ท้องถิ่นมีแหล่งการเรียนรู้และผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย มากกว่าที่ครูสอนท่องหนังสือ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในท้องถิ่น จะมีครูมากมายหลากหลาย เป็นครูที่รู้จริง ทำจริงจะทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเป็นการปรับระบบที่มีคุณค่า เดิมการศึกษามองข้ามคุณค่าเหล่านี้

เมื่อผู้รู้ในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นครูได้ จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของท้องถิ่นอย่างแรง เป็นการชักจูงทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ สุนน อมรวิวัฒน์ (2554, หน้า 10) ที่ได้เสนอแนะและชี้ให้เห็นว่า การนำผู้เรียนออกสู่ชุมชนนั้น นอกจากการได้รับสาระความรู้จากชุมชนแล้วยังช่วยให้ทุกคนทุกฝ่ายของชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเป็นสะพานเชื่อมโยงให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับครูในการให้การศึกษา แก่ลูกหลานของเขา เยาวชนของเราจะได้รับการปลูกฝังให้รู้และ รักท้องถิ่นที่เขาอยู่ มองเห็นคุณค่า และปัญหาที่หมู่บ้านของเขามี ผู้เรียนจึงพร้อมที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน และในอนาคตเขาจะเป็นพลังเกื้อหนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งจะเกิดผลย้อนกลับมาสู่ชีวิต ที่สงบสุขของตนเองและครอบครัว การเรียนรู้จากธรรมชาติได้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความจริงของชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลง มีการต่อสู้ดิ้นรน มีปัญหา มีสุนทรียภาพ มีคุณค่าทั้งความจริง ความงามและความดี มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ การอนุรักษ์และยอมรับคุณค่าของธรรมชาติ ปรับตนเองได้ในความเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนจะเรียนรู้จากธรรมชาติได้ดีต่อเมื่อเขาได้รับ การปลดปล่อยออกจากห้องเรียนที่กักขังเขาไปสู่ธรรมชาติ ในขณะที่ ภัทรานิษฐ์ บุญส่ง (2552, หน้า 13) ได้เน้นถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อการศึกษาคือ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดจากการสั่งสมและสืบทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง สืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงรุ่นปัจจุบัน บ่งบอกแนวทางการดำเนินชีวิต การมีศิลปวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความขาดแคลนในการปรับตัว การแก้ปัญหา การจัดการ การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม ในประเด็นเดียวกันนี้ ทิพวัลย์ นามทอง (2553, หน้า 8-9) ได้ชี้ให้เห็นว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเพราะจะช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในท้องถิ่นสู่การเรียนรู้สากล พัฒนาคุณลักษณะและความคิด ความเข้าใจในคุณค่าและทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถจัดการความรู้ ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้เรียน ความสำคัญดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริงทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัวและท้องถิ่น ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิตทำให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียน ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากลจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกับองค์กรในท้องถิ่น บุคคลและครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริงส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้และพัฒนาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในทำนองเดียวกันนี้ เทวิน ธรรมลังกา (2555, หน้า 16-17) ได้สรุปไว้อย่างชัดเจนว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเพราะเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้า และเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองด้วยวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ไม่ใช่สิ่งไกลตัว ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนก่อเกิดเป็นนิสัยที่ดี รักการอ่าน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มตามศักยภาพ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองและรู้จักการนำไปใช้ประโยชน์ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียน

รักท้องถิ่นของตน ไม่ลืมรากเหง้าของตนเองและเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าและเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองด้วยวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยกมาข้างต้น ผู้วิจัยประมวลและกล่าวโดยสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเพราะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถทำหน้าที่ต่อไปได้อย่างชัดเจนคือ

- 1) ปลูกฝังค่านิยม รักการอ่านและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- 2) ส่งเสริมมิตรภาพและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- 3) สร้างความรู้ ความคิดด้านวิชาการให้กับคนในชุมชน
- 4) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ตลอดชีวิต
- 5) เป็นแหล่งเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาอาชีพของคน

ในชุมชน

- 6) เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงความรู้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชน

2.1.4 ประเภทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่องานวิจัยนี้ เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเภทสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แตกต่างกัน ผู้สอนจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจในความแตกต่างดังกล่าวและเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งการเลือกและการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อคำตอบเกี่ยวกับรูปแบบและสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ของผู้สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏในภูมิภาคตะวันตกทั้ง 4 แห่ง ซึ่งเป็นคำตอบหลักของงานวิจัยเรื่องนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและกล่าวโดยสรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนขึ้นอยู่กับเกณฑ์และแนวคิดหลักที่นักวิชาการนำมาใช้ในการแบ่งประเภทดังที่ ทิพย์วัลย์ นามทอง (2553, หน้า 10) ได้เสนอแนะไว้ว่า สถานศึกษาควรจำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้โดยคำนึงถึงลักษณะที่ตั้ง ลักษณะการใช้งาน ทรัพยากรที่มีอยู่และบริบทของท้องถิ่น

เกณฑ์และแนวคิดหลักในการแบ่งประเภทที่กล่าวถึงข้างต้น ได้มีการนำมาประยุกต์ใช้โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครราชสีมา (2555, หน้า 53-54) ที่ระบุว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนแบ่งแยกตามลักษณะได้ 6 ประเภท ดังนี้

- 1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้วยรูปแบบวิธีต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจ หรือผู้ต้องการเรียนรู้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์มากหรืออาจเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ มีบทบาทสถานะทางสังคมหรืออาจเป็นบุคคลที่เป็น โดยการทำงานอาชีพหรือบุคคลที่เป็นโดยความสามารถเฉพาะตัวหรือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นภูมิปัญญา

2) แหล่งเรียนรู้ประเภทธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศ พืช สัตว์ ต้นไม้ แร่ธาตุ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจถูกจัดให้เป็นอุทยาน วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

3) แหล่งเรียนรู้ประเภทวัสดุและสถานที่ ได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์และสิ่งต่าง ๆ ที่ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบ หรือสิ่งที่ต้องการเห็น ได้ยิน สัมผัส เช่น ห้องสมุด ศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ ตลาด นิทรรศการ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

4) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ ได้แก่ สิ่งที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้สารสนเทศให้ถึงกัน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น กายและใจ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ทำให้ขบวนการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพสูงทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนวัสดุ

5) แหล่งเรียนรู้ประเภทเทคนิค สิ่งประดิษฐ์คิดค้น ได้แก่ สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางนวัตกรรม เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ที่ได้มีการประดิษฐ์คิดค้น หรือพัฒนาปรับปรุงขึ้นมาให้มนุษย์ได้เรียนรู้ถึงความก้าวหน้าเกิดจินตนาการ แรงบันดาลใจ

6) แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ได้แก่ การปฏิบัติการด้านประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนการปฏิบัติการ ความเคลื่อนไหว เพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น การที่มนุษย์เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ป้องกันยาเสพติด การส่งเสริมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย การรณรงค์ความปลอดภัยของเด็กและสตรีในท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่กล่าวถึงประเภทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีข้อสังเกตว่าถึงแม้ว่าเกณฑ์/แนวคิดหลักที่ใช้ในการแบ่งแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลากหลายแต่นักวิชาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมักจะแบ่งประเภทแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีการซ้ำซ้อนกันอยู่ ทั้งนี้เพราะแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะผสมผสานแหล่งเรียนรู้แห่งเดียวสามารถจัดเข้าได้หลายประเภทของแหล่งเรียนรู้จนแทบจะกล่าวได้ว่าทุกอย่างที่เราพบเห็นหรือสัมผัสในชีวิตประจำวันสามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น เพื่อยืนยันคำกล่าวข้างต้นและเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจในแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ให้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงรวบรวมการแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักวิชาการได้แบ่งไว้ดังต่อไปนี้ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2544, หน้า 25) จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท คือ

1) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไป ที่อยู่ในท้องถิ่นซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ข้าราชการ ภูมิสงฆ์ ศิลปิน นักกีฬา

2) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ สถานที่ราชการ ห้องสมุด ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคาร โรงมหรสพ โรงงานอุตสาหกรรม ถนน สะพาน เขื่อน ฝายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน

3) แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ทะเล เกาะ แม่น้ำ ห้วยหนอง คลอง บึง น้ำตก ทุ่งนา สัตว์ป่า สัตว์น้ำ

4) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

ในขณะที่ ประจักษ์ บุญอารีย์ (2544, หน้า 41) ได้ระบุว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 9 ประเภท คือ

1) แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทุกอย่างที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น พื้นที่ป่าในชุมชน น้ำ ภูเขา น้ำตก หาดทราย แหล่งน้ำ ทะเล เป็นต้น หินชนิดต่าง ๆ ดินจากพื้นที่ต่าง ๆ นก สัตว์ป่า ปลา แสงแดด ลม ฝน แมลงต่าง ๆ สภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น แหล่งเกลือและสินแร่ต่าง ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดและมีขึ้นตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้และเข้าใจสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ ดูแลอนุรักษ์ให้สมดุลและยั่งยืนจะมีคุณค่าต่อการศึกษาอย่างมากเพียงใดขึ้นอยู่กับ การเห็นคุณค่าและการบริหารจัดการ

2) แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่องค์กรภาครัฐและเอกชนสร้างขึ้นเพื่อลูกหลานในท้องถิ่น เช่น หอสมุดของท้องถิ่นและห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษา ขององค์กรเอกชนหรือของส่วนบุคคล แม้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะเจริญก้าวหน้าขึ้นเพียงใดก็ตาม การอ่านก็ยังมีความสำคัญมากขึ้นเพียงนั้น สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น คือ สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อให้คนเข้าเที่ยวชมและเรียนรู้ของท้องถิ่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนรุกขชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งแต่ละถิ่นสามารถสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อลูกหลานอย่างหลากหลาย แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้แก่ สถานที่อันเป็นร่องรอย ความเป็นมาในอดีต ของแต่ละท้องถิ่น เช่น ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เตาเผาเครื่องปั้นดินเผา ปราสาทขอม ซึ่งมีในท้องถิ่นควรได้รับการจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ สถานที่ราชการต้องจัดสถานที่ที่เป็นของประชาชน บริการประชาชนเพื่อประชาชน โปร่งใส ตรวจสอบได้ เรียนรู้และเข้าใจได้ สถานประกอบการของเอกชน เป็นความรับผิดชอบของสถานประกอบการภาคเอกชนที่ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามปฏิญญา “All for Education” สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน อุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ ฯลฯ แดนเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณตามความเชื่อของแต่ละชุมชน เช่น ศาลเจ้า ดอนเจ้าปู่ ศาลพระภูมิ ศาลหลักเมือง

3) วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นสถาบันและแหล่งเรียนรู้คู่กับสังคมไทย และสังคมโลกมายาวนาน มีในทุกชุมชน เช่น วัดของชุมชนพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลามฯ นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่แต่ละท้องถิ่นควรจัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์สำหรับลูกหลาน

4) ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ในทุกท้องถิ่นมีปัญญาที่บรรพชนได้เรียนรู้และสืบทอดติดต่อกันมาอย่างมาก ทั้งยังมีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และมีสถานที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาบุคคลและสถานที่ควรถูกจัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของลูกหลานได้รับการยกย่องชมเชยในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ทางการศึกษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5) กิจกรรมในวิถีชีวิต และตามประเพณีของท้องถิ่น มีกิจกรรมการงาน การละเล่นและประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ เช่น ประเพณีสิบสองเดือนประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ของอีสาน อาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีความรู้และการปฏิบัติแตกต่างกันไปที่นักเรียนและผู้ใฝ่รู้สามารถร่วมเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

6) วัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ในท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นมีเครื่องมือ เครื่องใช้อันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนมากมาย

7) แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวในโลกยุคไร้พรมแดน ต่อไปคนทุกชาติทุกภาษาจะไปมาหาสู่เพื่อที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สถานที่ท่องเที่ยวจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ของคนต่างถิ่นและในท้องถิ่น โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านภาษาและด้านวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8) แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางด้านสื่อและโทรคมนาคม ทุกท้องถิ่นสามารถที่จะมีสื่อการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ได้ทั่วไปซึ่งสามารถจัดได้ทั้งสถาบันการศึกษาและธุรกิจ

9) โรงเรียนและสถาบันการศึกษาทุกระดับ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาในอนาคต ไม่เพียงเป็นสถานการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาในวัยใดวัยหนึ่งต่อไปอีกแล้วแต่จะพัฒนาไปเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับทุกคน

ในทำนองเดียวกัน สุวิทย์ มูลคำ (2545, หน้า 107-108) แบ่งแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนไว้ดังนี้

1) สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด ซึ่งเป็นที่สถานทำบุญตามประเพณี ตลาด ร้านขายของชำ ลานนวดข้าว โรงงานขนาดเล็กในหมู่บ้าน ป่า ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ชาวบ้านมาหาอาหาร เก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด หาปลา ฯลฯ

2) สถานที่หรือสถาบันที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัดและในชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน หอสมุด ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเกี่ยวกับสัตว์ พืช ดิน หิน แร่ เป็นต้น

3) สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วิทยุทัศน์ ภาพสไลด์ โปรแกรมสำเร็จรูป ภาพยนตร์ หุ่นหรือโมเดลจำลอง ของจริง เป็นต้น

4) สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน เช่น วารสาร หนังสือ สารานุกรม ตำรายาพื้นบ้าน ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพถ่าย เป็นต้น

5) บุคลากรผู้มีความรู้ด้านต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำทางศาสนา เกษตรกร ศิลปิน หมอพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

6) แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ ต้นไม้ สวน ไร่นา ดิน หิน แร่ ลม ฟ้า อากาศ เป็นต้น และมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ เช่น บุคคลต่าง ๆ รอบตัวและสัตว์ทุกชนิด

สรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือท้องถิ่นจำแนกได้ 3 ประเภทคือ แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ที่บุคคลในท้องถิ่นสร้างขึ้นเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมตลอดจน

เทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกของคนในท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

ต่อมา ยศศักดิ์ เคนกุล (2548) และสกุล จันดี (2548) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ใกล้เคียงกันดังต่อไปนี้

1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลและองค์กรในชุมชน หมายถึงบ่อเกิดหรือศูนย์รวมของวิชาความรู้ที่เป็นบุคคล คณะบุคคลหรือตัวแทนขององค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านที่สามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิด หลักการและวิธีการปฏิบัติให้ผู้สนใจหรือต้องการเรียนรู้ได้ เช่น ตัวแทนด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม ตัวแทนรัฐบาลหรือหัวหน้าส่วนราชการ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาองค์กรต่าง ๆ ผู้ชำนาญพิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนาต่าง ๆ ผู้นำชุมชน คณะบุคคลจากสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะวิทยาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตและเกิดขึ้นใหม่และที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคตย่อมมาจากบุคคลทั้งสิ้น แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลอาจจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้ บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งเป็นทางการ บุคคลที่เป็นไปตามสภาพและบทบาทในสังคม บุคคลที่เป็นไปโดยสายงานในการประกอบอาชีพต่าง ๆ บุคคลที่เป็นความสามารถเฉพาะตัว เช่น ศิลปิน ช่างฝีมือ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติต่าง ๆ และบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ คำว่า ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ครอบคลุมความหมาย 2 ประเด็น คือสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้อง เสริมแต่ง ดัดแปลงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้มีประโยชน์ต่อมนุษย์ ด้านการศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะในส่วนที่ช่วยให้รู้ประวัติมนุษย์ ความเป็นมาของมนุษย์ สัตว์และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เพื่อให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เพราะสามารถนำทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่าและอนุรักษ์ให้ยืนยาวเพื่อมนุษยชาติต่อไปในอนาคต ทรัพยากรธรรมชาติที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

(1) คงความเป็นธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด เช่น ป่าไม้ อุทยานแห่งชาติที่มีคุณลักษณะเฉพาะตัวตามเขตภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ กลุ่มนี้มีคุณค่าในการศึกษา หาความรู้เกี่ยวกับชีวิตสัตว์และสภาพธรรมชาติต่าง ๆ

(2) มนุษย์เข้าไปเสริมแต่งแต่ยังคงความเป็นธรรมชาติไว้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยังคงความสวยงามและความเป็นธรรมชาติไว้ เพราะมนุษย์จะเสริมแต่งธรรมชาติเท่าที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินและความรู้ เช่น ทำป้ายแนะนำสถานที่ ทำเส้นทางเดินชมธรรมชาติ จัดทำอาคารแสดงวิวัฒนาการ จัดจุดชมวิว เป็นต้น แหล่งเรียนรู้กลุ่มนี้ เช่น วนอุทยาน น้ำตก เป็นต้น

(3) มนุษย์เข้าไปดัดแปลงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาหาความรู้ หรือความเพลิดเพลิน เช่น สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ ศูนย์อนุรักษ์ และคุ้มครองสัตว์ป่า เป็นต้น

3) แหล่งเรียนรู้ประเภทอาคาร สถานที่และสิ่งก่อสร้าง หมายถึง อาคาร สถานที่หรือ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เกิด ความรู้ในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง สามารถ เข้าใจสิ่งที่ศึกษาได้ง่ายขึ้น เป็นการเสริมแรงให้อยากเรียน ทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีและเห็นคุณค่า ของสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานศึกษา ได้แก่ สถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ สถานฝึก อาชีพ ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ฯลฯ

(2) แหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่สถานศึกษา เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ โรงพยาบาล โรงงาน อุทยานธรรมชาติ ศาลหลักเมือง สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์พัฒนาวิชาการ เกษตร องค์กรทางสังคมต่าง ๆ เป็นต้น

4) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้มีความสำคัญ มากขึ้นเพราะสังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และเป็นสังคมข่าวสารข้อมูล ดังนั้นยังมีแหล่งเรียนรู้ ประเภทนี้อยู่ในสังคมใดมากย่อมทำให้มีความเจริญและมีอำนาจในการต่อรองและการแข่งขันมากขึ้น แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

(1) สื่อ ในที่นี้จำแนกออกเป็น สื่อที่รับได้ด้วยการมองเห็น คือรับรู้ด้วยการอ่านและ การดู เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร ภาพวาด เป็นต้น สื่อที่รับด้วยการฟัง เช่น วิทยุกระจายเสียง แผ่นเสียง เป็นต้น และสื่อที่รับได้ด้วยการฟังและการมองเห็น เช่น วิดิทัศน์ โทรทัศน์ สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เป็นต้น

(2) นวัตกรรม คือสื่อการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมที่มีอยู่ในชุมชน

(3) เทคโนโลยีที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การสอนทางไกลผ่านดาวเทียม ระบบเครือข่าย คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

5) แหล่งเรียนรู้ประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี หมายถึงแหล่งเรียนรู้ทาง สังคมที่แสดงถึงความเป็นอยู่ ความเชื่อ วิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เช่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง การแสดงพื้นบ้าน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมชุมชน พิธีทาง ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ประดิษฐ์ อุณหองกุล (2553, หน้า 36-37) ได้สรุปไว้ว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถจำแนกประเภทได้ดังต่อไปนี้

1) จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้

(1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มี อยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร กวาด หิน ดิน ทราย ชายทะเล ฯลฯ

(2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้าง เพื่อสืบทอด ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ ฯลฯ

(3) บุคคลเป็นแหล่งความรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

2) จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้

(1) จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลักคือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมาพัฒนาการเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ ฯลฯ ตลอดจนการใช้ อาคารสถานที่ บริเวณและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน ฯลฯ

(2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชน ใกล้เคียงสถานศึกษาและชุมชนที่สถานศึกษาพาผู้เรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ หุ่นจำลอง สวนผลไม้ แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เทคโนโลยีพื้นบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

จากเกณฑ์ หลักการแนวคิดและตัวอย่างในการแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนพอสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1) ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลที่เรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ จนมีความรู้ความชำนาญ เกี่ยวกับภูมิปัญญา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ จนสามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี คนกลุ่มนี้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือครูภูมิปัญญา

2) ประเภทสื่อ/เทคโนโลยีและนวัตกรรม ได้แก่ ทรัพยากรสารสนเทศทุกชนิด สื่อทุกชนิด ฐานข้อมูล ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์และนวัตกรรมใหม่ ๆ ทุกชนิดที่รวบรวม จัดเก็บ จัดระบบ และให้บริการสารสนเทศ/องค์ความรู้/ภูมิปัญญาเกี่ยวกับท้องถิ่น

3) ประเภทอาคาร/สถานที่ ได้แก่ อาคารสถานที่หรือสิ่งปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา/องค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้มีชื่อเรียกที่หลากหลายมาก เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ห้องปฏิบัติการ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์สาธิตและอื่น ๆ

4) ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและมีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ชายทะเล น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร แหล่งแร่ พืชพรรณ สัตว์ป่า และอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ เกี่ยวกับธรรมชาติให้กับมนุษย์

5) ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากกิจกรรมในวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี จารีตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ปฏิบัติต่อกันมาแล้ว แสดงออกสืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไปของท้องถิ่นนั้น ๆ

2.1.5 การนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับการยอมรับว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น อยู่ใกล้ชิดกับท้องถิ่น และที่สำคัญต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น สอดคล้องกับที่ เจ็ดหล้า สุนทรวิภาดา (2555, หน้า 163) ระบุว่ากระบวนการทางการศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวทางที่พยายามขับเคลื่อนวิธีการจัดการศึกษาให้มีลักษณะการเรียนรู้ทางสังคม (Learning society) ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือพยายามใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน ห้องทดลอง หล่อหลอมความรู้ และประสบการณ์จากชุมชนจริงให้นักศึกษา (The community used by the university as laboratory) แนวคิดนี้ตอกย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏต้องใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนและมองภาพโดยรวมได้ว่า ผู้สอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร อันเป็นส่วนหนึ่งของคำตอบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนพบว่า มีการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนมาตั้งแต่อดีตและ คำนี้ใช้เรียก แหล่งเรียนรู้ประเภทนี้มีอยู่หลายคำ เช่น แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะใช้คำใดก็จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เพราะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นให้บริการกับผู้ที่มาเรียนรู้

นอกเหนือจากประเด็นที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1) การพิจารณานำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะได้ผลอย่างเต็มที่ ปัจจัยหนึ่งคือการเลือกแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ในประเด็นนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 221) ได้เสนอแนะหลักเกณฑ์ในการพิจารณานำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอนไว้ดังต่อไปนี้

(1) สามารถสนองมาตรฐานการเรียนรู้และเป้าหมายของโรงเรียนได้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ต้องอ้างอิงมาตรฐานที่วางไว้ได้ว่าสอดคล้องกับมาตรฐานในสาระหลักเรื่องใดบ้าง

(2) สาระในสื่อและแหล่งเรียนรู้เหล่านั้นสะท้อนให้เห็นการให้ผู้เรียนได้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

(3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการตัดสินใจแก้ปัญหา ส่งเสริมการคิดวิจารณ์ญาณ ความคิดสร้างสรรค์

(4) ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีและการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมต่อสังคม

(5) ให้สาระความรู้ทั้งในแนวลึกและกว้างขวาง

(6) เนื้อหาสาระถูกต้อง ทันสมัย และเป็นปัจจุบัน

(7) สารความรู้เอื้อให้เกิดการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการทั้งสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

(8) ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและครู เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียน

(9) จัดเตรียมให้ครูเห็นแนวทางในการนำไปใช้สอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการทบทวน ขยายประสบการณ์ การนำความรู้ไปใช้และการประเมินแนวคิด ทักษะ ค่านิยม จริยธรรม

(10) เอื้อต่อการให้ครูออกแบบการสอนที่สนองรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

(11) เอื้อต่อการให้ครูได้ออกแบบการสอนที่บูรณาการกับวิชาอื่น

2) แนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอน การนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องมีการวางแผนและเตรียมการไว้เป็นอย่างดี นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนะแนวทางในการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2533, หน้า 124) ระบุว่า การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีแนวทางดังต่อไปนี้

1) ศึกษาว่ามีแหล่งการเรียนรู้ใด อยู่ที่ไหนในชุมชนโดยใช้บัญชีแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนที่ได้สำรวจไว้แล้ว

2) ศึกษาหลักสูตร หรือจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม และการประสานงานกับคณะผู้สอน และวิทยากรเพื่อใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในกิจกรรมการเรียนการสอน

3) จัดให้มีการฝึกอบรมผู้สอน วิทยากรให้เข้าใจการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

4) เผยแพร่บัญชีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนทราบเพื่อผู้ที่ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จะได้ทราบแหล่งและเข้าใช้ศึกษา

5) เตรียมการเพื่อนำผู้เรียนออกไปนอกสถานที่ ในกรณีของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบางอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าศึกษาให้ถึงแหล่งของสื่ออื่น ๆ ซึ่งการเตรียมการโดยกำหนดวัตถุประสงค์และสถานที่ที่จะไปศึกษา สำรวจและหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่จะไปศึกษา จัดรายการเดินทางให้เหมาะสม ทำหนังสือขออนุญาตตามระเบียบของสถานที่ศึกษานั้น ๆ ติดต่อประสานงาน เตรียมผู้เรียนให้รู้จักตั้งคำถามต่อวิทยากรในระหว่างศึกษานอกสถานที่ รวมถึงควรมีการรายงาน อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาและสิ่งที่ได้รับจากการไปศึกษานั้น ๆ

6) ควรสนับสนุนการศึกษาด้วยตนเองของผู้เรียน แม้ว่าจะไม่เป็นตามหลักสูตร หรือโครงการที่มีอยู่ แต่ผู้เรียนเลือกเรียนด้วยความมุ่งหมายที่จะแสวงหาความรู้ เพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่างของตนเอง ในกรณีนี้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนจะเป็นแหล่งความรู้

7) สนับสนุนการใช้สื่อในท้องถิ่นมากขึ้นโดยเฉพาะวิทยากรชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญ

8) ประสานงานในการใช้แหล่งเรียนรู้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ทราบว่าหน่วยงานใดมีแหล่งการเรียนรู้ใดและมีการแลกเปลี่ยน หยิบยืมสื่อจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

ชนิดา วิสุมิตนันท์ (2541, หน้า 44) ได้กล่าวว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการศึกษามีขั้นตอนดังนี้

1) การวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ (Plan) การวางแผนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนและครูผู้สอนใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่น ร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนหรือมอบหมายให้คณะกรรมการสำรวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นดำเนินการ เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนและจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่นการจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในท้องถิ่น สามารถทำได้หลายรูปแบบตามความต้องการของผู้ใช้และประเภทแหล่งเรียนรู้จำแนกได้ดังนี้

(1) จำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้

(2) จำแนกตามสาระการเรียนรู้/กลุ่มวิชา

การจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ การจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นนั้นควรดำเนินการควบคู่กับการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนตามแนวทางดังนี้

(1) ศึกษาหลักสูตร และความต้องการของครูและนักเรียน

(2) กำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมาย

(3) วางแผนร่วมกันระหว่างผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ

(4) กำหนดโครงการ/งาน กิจกรรมการจัดแหล่งการเรียนรู้

(5) จัดทำแผนปฏิบัติงาน

2) การปฏิบัติการใช้แหล่งการเรียนรู้ (DO) การใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุดโรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

(1) การเตรียมการ ดำเนินการดังนี้ ประชุมชี้แจงบุคลากร ทำความเข้าใจรายละเอียดของแผนงานการจัดและใช้แหล่งการเรียนรู้ กำหนดรายละเอียดการดำเนินงาน จัดหางบประมาณ จัดเตรียมเอกสารประกอบการศึกษา (ใบงาน) เตรียมอาหาร พาหนะ และสถานที่

(2) การประสานงาน ดำเนินการดังนี้ ติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร หรือผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ก่อนไปใช้บริการ ประสานงานติดต่อกับวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ (ถ้ามี) ประสานงานกับครูผู้สอนรายวิชาต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถนำมาบูรณาการได้

(3) การปฏิบัติ ดำเนินการดังนี้ ปฐมนิเทศผู้เรียนกับวิธีการใช้ ระเบียบ มารยาท และข้อปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้ กำหนดให้ผู้เรียนบันทึก สรุปรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ ดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติการกำหนด

(4) การประเมินผลและสรุป ดำเนินการดังนี้ ให้ผู้เรียนรายงานการใช้แหล่งเรียนรู้ ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้

3) การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ (Check) วิธีการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน เพื่อทราบความสำเร็จของการดำเนินงานในรอบปีหรือประเมินผลเป็นระยะตลอดปีการศึกษา อาจทำได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

- (1) การประเมินก่อนการใช้แหล่งเรียนรู้
- (2) ประเมินระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้
- (3) ประเมินหลังการใช้แหล่งเรียนรู้

4) การปฏิบัติเป็นมาตรฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียน (ACT) แหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน เมื่อผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาค้นคว้าแล้ว จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรดังนี้

- (1) ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของแหล่งเรียนรู้ และมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพตนเอง
 - (2) รู้จักแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ศึกษาค้นคว้าตามความถนัดและความสนใจ
 - (3) ผู้เรียนมีลักษณะเป็นคนช่างสังเกต รู้จักวิเคราะห์ กล้าคิด กล้าพูด
 - (4) มีทักษะและขั้นตอนในการเรียนรู้ กระตือรือร้น รักการอ่าน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
 - (5) มีโอกาสทำงานในสิ่งที่ตนสนใจ มีความถนัดเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ
 - (6) ปฏิบัติงานได้อย่างมีระบบ รู้จักวางแผน วิธีการดำเนินงานตามแผนการปรับปรุงพัฒนางานและการสรุปรายงาน
 - (7) สามารถทำงานกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
 - (8) นำความรู้มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันและเป็นแนวทางประกอบอาชีพในอนาคต
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 18) ได้เสนอแนะแนวทางในการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนไว้ว่า ครูผู้สอนควรร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องหรือผู้รับผิดชอบแหล่งการเรียนรู้ ในการวางแผนการดำเนินการร่วมกันให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอน โดยมีแนวทางการใช้แหล่งการเรียนรู้ คือ
- 1) ศึกษาหลักสูตร รายวิชาที่เปิดสอน
 - 2) กำหนดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนใช้แหล่งเรียนรู้
 - 3) กำหนดทรัพยากรสารสนเทศประกอบการเรียนการสอน เช่น รายชื่อหนังสือ สื่อการสอน ฯลฯ
 - 4) จัดหาและเตรียมสื่อสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้
 - 5) แนะนำการใช้แหล่งการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก
 - 6) สรุปและประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้

ประนอม อรุณานันท์ (2545, หน้า 7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ขั้นแรก ครูควรมีการเตรียมตัวเอง มีการเตรียมแหล่งความรู้ เตรียมเนื้อหา เตรียมข้อมูล ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย แนะนำ ให้คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแนะนำแหล่งความรู้ที่จะให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ซึ่งการเตรียมแหล่งข้อมูล ควรมีการเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้ให้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะ

ใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองมีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาโดย ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ และประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด

พิมพรรณ เทพสุเมธานนท์ (2548, หน้า 5-8) ได้ให้แนวทางในการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน มีการมอบหมายงานกิจกรรมให้นักเรียนไปทำที่บ้าน ครูและชาวบ้านจะเป็นผู้ติดตามและประเมินผล นอกจากนั้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน โดยนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในชุมชน โดยโรงเรียนและชุมชนต่างประสานให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

วิธีการในการจัดการศึกษา ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครู ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน เน้นการศึกษา วิเคราะห์ทำความเข้าใจวิถีและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ตามหลักสูตรแม่บท ใช้เวลาจำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการปฏิบัติจริง นำบุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียน สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตรให้กับผู้เรียน ทั้งนี้ควรมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย ตระหนักและยอมรับสิ่งที่มีคุณค่า สิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ชุมชน มีความรักความภาคภูมิใจ และเข้าใจบทบาทของตนที่มีต่อชุมชน สำหรับแนวทางในการจัดการศึกษาดังกล่าว มีการดำเนินการโดยผู้รู้ในท้องถิ่นหรือผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ คือพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นร่วมกับทางโรงเรียน มีการวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน และมีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, หน้า 4-5) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมที่จะนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นสำรวจ ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษา สำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและในชุมชนของผู้เรียน
- 2) ขั้นเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และมีการวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงาน
- 3) ขั้นประเมินผล เป็นขั้นตอนการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในการจัดการเรียนรู้ โดยมีผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครองเป็นผู้ประเมิน
- 4) ขั้นนำไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- 5) ขั้นประยุกต์ความรู้และเผยแพร่ผลงาน ขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, หน้า 6-8) ได้มีข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน (Learning resource based instruction) ไว้ดังต่อไปนี้

- 1) การเตรียมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ครูผู้สอนต้องดำเนินการเตรียมการดังต่อไปนี้

- (1) ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์และความสัมพันธ์ของเนื้อหา
 - (2) จัดทำแผนการเรียนรู้
 - (3) กำหนดสื่อจากแหล่งเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม ของจริง (ธรรมชาติ)
 - (4) กำหนดวิธีการและเครื่องมือวัดผลประเมินผล
 - (5) วางแผนการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้
- 2) การกำหนดสถานที่แหล่งเรียนรู้ สามารถกำหนดได้ 3 ประเภทคือ
- (1) การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางใกล้ ๆ หมายถึง การพาผู้เรียนไปยังสถานที่อื่นนอกห้องเรียน แต่ยังคงอยู่ในโรงเรียน เช่น การศึกษาต้นไม้ในโรงเรียน การศึกษาระบบนิเวศในโรงเรียน เป็นต้น
 - (2) การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไม่ไกลมากนัก หมายถึง การศึกษาแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนที่สามารถเดินทางไปได้สะดวก เช่น การพาผู้เรียนไปศึกษา ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริงในชุมชน
 - (3) การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไกล หมายถึง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่ไกลจากโรงเรียน ต้องใช้ยานพาหนะและต้องใช้เวลาน้อย 1 วันขึ้นไป
- 3) การปฐมนิเทศผู้เรียนก่อนไปศึกษานอกชั้นเรียน โดยให้คำนึงถึง
- (1) แหล่งที่ไปศึกษาและเหตุผลที่จะไป อธิบายถึงลักษณะของสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์ หรือโรงงานอุตสาหกรรม และสถานที่ประเภทเดียวกันที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียง
 - (2) วิธีการเดินทาง พาหนะในการเดินทางและค่าเดินทางที่ผู้เรียนต้องใช้จ่าย
 - (3) ประโยชน์ของการศึกษานอกสถานที่ เป็นการทบทวนหรือการเริ่มต้นหน่วยการเรียนรู้และการกิจกรรมประเภทนี้ดีกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ในชั้นเรียนอย่างไร

- 4) ขั้นตอนการพาผู้เรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ มีขั้นตอนสำคัญดังนี้
- (1) ขึ้นกำหนดความมุ่งหมาย ความมุ่งหมายในการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จะต้องก่อให้เกิดคุณค่าทางวิชาการ ได้ผลคุ้มค่าและไม่มีกิจกรรมอย่างอื่นทดแทนได้ ในการกำหนดความมุ่งหมายนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพาไปศึกษานอกชั้นเรียนเกี่ยวกับวิชาที่เรียนจริงหรือไม่ ต้องการไปศึกษาอะไร สภาพแวดล้อมเหมาะสมหรือไม่
 - (2) ขึ้นเตรียมการ ผู้สอนวางแผนร่วมกับผู้เรียนไปสำรวจแหล่งที่จะไปเสียก่อนอธิบายถึงเหตุผลที่จะไป ผู้สอนปฐมนิเทศให้แนวทางกับผู้เรียนว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง จะไปโดยวิธีใด อย่างไร ผู้สอนต้องแจ้งกำหนดการให้เจ้าของสถานที่ทราบ ถ้าเดินทางไปในระยะทางไกลต้องขออนุญาตผู้ปกครองและปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการพานักเรียนนักศึกษาไปนอกสถานที่
 - (3) ขึ้นเดินทางและศึกษาแหล่งเรียนรู้ ออกเดินทางศึกษาแหล่งเรียนรู้ตามกำหนดนัดหมาย ถ้าเป็นหน่วยงานเมื่อถึงสถานที่ทำงานแล้ว ผู้สอนควรพาผู้เรียนไปทำความรู้จักกับเจ้าของสถานที่ เจ้าของสถานที่อาจกล่าวต้อนรับและแนะนำสถานที่ หรือแบ่งกลุ่มให้วิทยากร เจ้าของ

สถานที่เป็นผู้พาไปดูและอธิบายให้ทราบ สถานที่บางแห่งอาจมีการแจกเอกสารประกอบด้วยก็ได้ ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนได้สังเกต ซักถาม ถ่ายภาพ หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ความรู้ให้มากที่สุด

(4) ขั้นประเมินผล เมื่อผู้เรียนกลับมาแล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนประเมินว่าได้ผลตาม จุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชุมปฏิบัติการ ทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ อภิปราย จัดนิทรรศการ เขียนรายงาน เป็นต้น

วัลยา ทองงาม (2555, หน้า 16) ได้กล่าวถึงแนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนไว้ว่า การนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้มีแนวทางดังนี้

- 1) กำหนดจุดประสงค์จากผลการเรียนที่คาดหวังให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ได้บ้างจากบทเรียนนั้น เพื่อจะได้สร้างสื่อ หรือเลือกแหล่งเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับจุดมุ่งประสงค์และกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2) ศึกษาผู้เรียน โดยพิจารณาถึงวัย ระดับชั้น ความรู้ ประสบการณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลในการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้
- 3) ศึกษาธรรมชาติของเนื้อหาสาระ ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แต่ละเรื่อง อาจมีลักษณะเฉพาะบางเรื่องด้วยการปฏิบัติจริง หรือเรียนรู้จริง ดูการสาธิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และบางเรื่องต้องอาศัยจากการสืบค้นข้อมูล การฟัง การดู และการอ่าน
- 4) พิจารณาประโยชน์และความคุ้มค่าของแหล่งเรียนรู้ว่าสามารถสร้างความสนใจ สื่อความหมายและประสบการณ์การเรียนการสอนแก่ผู้เรียน การจัดประสบการณ์เรียนรู้แก่ผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์จริง
- 5) หาประสิทธิภาพของสื่อและแหล่งเรียนรู้ โดยการปรับปรุงสื่อที่จัดไว้ เพื่อเป็นการปรับคุณภาพของสื่อว่าเหมาะสมในการนำไปใช้

จากแนวทางการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักวิชาการทั้งหลายได้นำเสนอไว้สะท้อนให้เห็นว่า การนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียน การสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมมือ ร่วมใจกันจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน โดยเริ่มตั้งแต่ร่วมกันคิด วางแผน ดำเนินการและการตรวจสอบการเรียนรู้ ความร่วมมือ ร่วมใจจะเกิดขึ้นได้ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สอนต้องให้ความสำคัญกับความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่น สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เข้าไปร่วมกับชุมชนใน การจัดกิจกรรม และประชาสัมพันธ์ผลงานของสถานศึกษา ให้ชุมชน/ท้องถิ่นได้รับทราบ

ผู้สอนในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างเต็มศักยภาพ ต้องดำเนินการในการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตร รายวิชาที่เปิดสอนเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่า เนื้อหาใดเหมาะที่จะสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) สำรวจและจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) กำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 4) ออกแบบกิจกรรมการสอน สื่อการสอนให้สอดคล้อง เหมาะสมกับเนื้อหา
วัตถุประสงค์ ผู้เรียน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปัจจัยอื่น ๆ
- 5) ติดต่อประสานงานกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6) อธิบาย ชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับ
วัตถุประสงค์ วิธีการในการเรียนรู้และสิ่งที่ต้องได้จากการเรียนรู้
- 7) วัดและประเมินผลการเรียนรู้
- 8) ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน/ท้องถิ่นรับทราบผลงานของสถาบันการศึกษา

2.1.6 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในที่นี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่วิธีการในการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แนวคิด สารสนเทศ และองค์ความรู้ในประเด็นนี้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อแสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้เพื่อการเรียนการสอนในรูปแบบใดบ้าง เพราะการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต่างรูปแบบกันย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ต่างกัน และที่สำคัญการที่สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ ในการเรียนการสอนในรูปแบบใดบ้างคือคำตอบส่วนหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวถึงการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา สรุปได้ว่าผู้สอนยังคงใช้รูปแบบเดิม ๆ ในการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนแต่เพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้ ความสะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงและสืบค้นสารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาเป็นช่องทางในการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และติดต่อกับแหล่งเรียนรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ดังนั้นเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนในรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ดังต่อไปนี้

Michaclis, J.U. (1992, pp.466-476) ได้เสนอการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

- 1) การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการเรียนการสอน (daily experiences) ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นักเรียนได้พบเห็น ได้ยินได้ฟังในชีวิตประจำวันมีมากมาย เช่น ข่าวเหตุการณ์ การประกอบอาชีพของชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาประกอบบทเรียนได้โดยการอภิปราย ซักถามกันระหว่างครูกับนักเรียน หรือนักเรียนกับนักเรียน
- 2) การทัศนศึกษา (study trips) ในชุมชนมีสถานที่มากมายที่ครูสามารถนำนักเรียนไปทัศนศึกษาได้ เช่น โรงงาน ฟาร์มโคนม โรงสี สถานที่เพาะพันธุ์พืช ห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งอาจจะใช้เวลาในการเดินทางมากน้อยขึ้นอยู่กับระยะทางของสถานที่ที่จะไปอาจจะไปในชั่วโมงเรียนไปเต็มวัน เต็มสัปดาห์ หรือไปในวันหยุดราชการ
- 3) เชิญผู้มีความรู้ ความชำนาญมาบรรยายให้นักเรียนฟังหรือสาธิตให้นักเรียนดูในโรงเรียน
- 4) ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ ชำนาญเฉพาะด้านในท้องถิ่น

Olsen, E.G. (1992, p.73) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอนสามารถดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) นำเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า
- 2) ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
- 3) เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน
- 4) ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
- 5) พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
- 6) การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
- 7) การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
- 8) การตั้งค่ายพักแรม
- 9) โครงการบริการชุมชน
- 10) การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงาน เช่น ฝึกงานบางอย่างที่บ้านหรือฝึกงานในสถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งอาจจะฝึกเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้

Kenworthy, L.S. (1992, p.167) เสนอแนะเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนไว้ดังนี้

- 1) การนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เช่น โรงเรียน แหล่งธุรกิจ สหภาพแรงงาน พรรคการเมือง วัด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ
- 2) การศึกษาชุมชน โดยศึกษาประวัติของชุมชน กระบวนการทางสังคม การประกอบอาชีพ เป็นต้น
- 3) ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้
- 4) เชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง หรือสาธิตให้นักเรียนดูในห้องเรียน
- 5) ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เช่น พาไปดูศาล คลินิก โรงพยาบาล
- 6) จัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในห้องเรียนให้เพียงพอ เช่น หนังสือ รูปภาพ
- 7) โครงการบริการสังคม
- 8) เปิดโอกาสให้นักเรียนมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เช่น การแสดงดนตรี แสดงละคร จัดนิทรรศการ แสดงผลงานของนักเรียน หรือเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
- 9) ให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงาน เช่น ฝึกงานกับผู้ใหญ่ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนได้สำรวจความสนใจของตนเองว่า ตัวเองชอบอาชีพอะไรและจะประกอบอาชีพอะไรเมื่อจบจากโรงเรียนไปแล้ว

ลัดดา ศุขปรีดา (2534, หน้า 81) ระบุว่า การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาทำได้ 2 รูปแบบ คือ

- 1) การนำเอาแหล่งชุมชนมาสู่ห้องเรียน เช่น การนำวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในชุมชนมาประกอบการสอนในบทเรียน เป็นต้นว่า การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง
- 2) การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ในชุมชน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2535, หน้า 256-257) ได้ขยายแนวคิดของ ลัดดา ศุขปรีดี ให้ละเอียดขึ้นโดยอธิบายว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถใช้ได้ 2 วิธี คือ

1) การนำชุมชนสู่โรงเรียน

(1) เชิญบุคคล ผู้ปกครองมาเป็นวิทยากรบรรยายในโรงเรียนตามความสามารถพิเศษ เช่น แพทย์ หนายความ นักเกษตร

(2) นำเอาเอกสารและสิ่งตีพิมพ์ของชุมชน เช่น ประกาศ หนังสือพิมพ์ โฆษณาต่าง ๆ มาเผยแพร่ในโรงเรียน

(3) การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน เช่น เชิญผู้ปกครองมาร่วมงานจัดนิทรรศการ แจกประกาศนียบัตร ดนตรี สังสรรค์

(4) จัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง

2) การนำโรงเรียนสู่ชุมชน

(1) จัดศูนย์สนใจอาชีพขึ้นในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน

(2) ครูออกไปเยี่ยมชุมชน ศึกษาสำรวจชุมชน แล้วหาแนวทางนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุง การเรียนการสอน

(3) ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ พัฒนาชุมชนทุกวิถีทางตามความสามารถ เข้าร่วม กิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น

(4) จัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรม การทำไร่ ทำนา ทำสวน การประกอบ อาชีพอื่น ๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น

หวน พันธุ์พันธ์ (2538, หน้า 92) เสนอแนะวิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

1) นำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสิ่งที่หาง่ายในแต่ละ ชุมชน เช่น หินชนิดต่าง ๆ พันธุ์ไม้ มาประกอบการเรียนการสอน

2) เชิญบุคลากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นวิทยากร

3) พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่

4) ให้นักเรียนศึกษาศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการช่วยอนุรักษ์ต่อไป

อัมรา เล็กเรงสิทธิ์ (2538, หน้า 72) กล่าวถึงวิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1) การนำนักเรียนไปสู่ชุมชนที่มีแหล่งวิทยาการในด้านต่าง ๆ เพื่อศึกษาสำรวจสัมผัส ภูมิปัญญา หรือการออกไปตั้งค่ายพักแรม

2) การนำแหล่งเรียนรู้มาสู่ห้องเรียนเพื่อศึกษา เช่น การเชิญวิทยากร การจัดนิทรรศการ

3) การส่งนักเรียนไปฝึกงานหรือเข้าไปสถานที่ประกอบการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อ การศึกษา เช่น ฟาร์ม โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

ต่อศักดิ์ บุญเสือ (2543, หน้า 15) เสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการ เรียนการสอนไว้ 2 ลักษณะ คือ

1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาในโรงเรียน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมใน

การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้แก่ เชิญผู้มีความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ เข้ามาฝึกอาชีพหรือจัดกิจกรรมตามประเพณีแก่นักเรียนที่โรงเรียน

2) การพานักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนอกโรงเรียน เช่น พานักเรียนไปศึกษาธรรมชาติที่น้ำตก โบราณสถาน หรือการประกอบอาชีพในชุมชน

จूरพร กาญจนการณ (2546, หน้า 58) ได้สรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อประกอบการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1) การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาสู่ผู้เรียน คือ การนำเอาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนซึ่งอาจเป็น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งมีชีวิต ซึ่งอาจเป็น พืช สัตว์ เข้ามาประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือในห้องเรียน ซึ่งในสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้นมีวัสดุ อุปกรณ์ที่ครูสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนได้อย่างดี เช่น อาจนำเมล็ดพืชสองชนิดมาจากป่าไม้ข้าง ๆ โรงเรียนมาให้นักเรียนเปรียบเทียบและบันทึกข้อแตกต่าง เพื่อฝึกทักษะการสังเกตของนักเรียน เป็นต้น (Carin, 1990, p. 10) หรืออาจเชิญผู้รู้หรือวิทยากรมาบรรยายให้ข้อคิดหรือสาธิตให้ผู้เรียนได้ฟัง หรือชมการใช้รายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) การนำผู้เรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ การพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้จาก แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่โรงเรียนที่ตั้ง ในกรณีที่ไม่สามารถนำแหล่งเรียนรู้เข้ามาใช้ในห้องเรียนได้ เนื่องจากแหล่งเรียนรู้นั้นเป็นสถานที่หรือมีน้ำหนักรเคลื่อนไม่ได้ หรือเหตุผลอื่น ๆ จำเป็นต้องนำ ผู้เรียนไปยังแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ซึ่งจะต้องใช้การเดินทาง เช่น พาไปดูภูมิประเทศในชุมชนประกอบ บทเรียน พาไปชมพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ แม่น้ำลำคลอง ฯลฯ หรือการที่ครูแนะนำนักเรียนให้ ออกไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดภายนอก หรือไปซักถามสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ในชุมชน หรือ การที่ครูแนะนำให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

ภัทรานิษฐ์ บุญส่ง (2552, หน้า 6) ได้กำหนดรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ 4 รูปแบบ ได้แก่

1) สถานศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึงปราชญ์ชาวบ้าน และครูร่วมศึกษาและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นและประเมินผลร่วมกัน

2) สถานศึกษาเชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึงสถานศึกษา จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และเชิญปราชญ์ชาวบ้านให้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่น และประเมินผลการเรียนของนักเรียนร่วมกัน

3) สถานศึกษานำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงสถานศึกษาจัดทำ หลักสูตรท้องถิ่น และนำนักเรียนไปศึกษาหาความรู้ยังแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือสถาน ประกอบการของปราชญ์ชาวบ้าน และประเมินผลการเรียนของนักเรียนร่วมกัน

4) สถานศึกษาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ หมายถึง

สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเมินผลการเรียนของนักเรียน

นอกเหนือจากรูปแบบดังกล่าวข้างต้นแล้ว ภัทรานิษฐ์ บุญส่ง (2552, หน้า 17) ยังได้สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ 2 รูปแบบ คือ

- 1) ครูเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีนี้บทบาทการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนอยู่ภายใต้การกระทำของครู กล่าวคือ ครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว
- 2) ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอน แทนที่โรงเรียนจะให้ครูดำเนิน กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือ เป็นครูแทน รวมทั้งให้ปราชญ์ทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วย

วัลยา ทองงาม (2555, หน้า 17) กล่าวว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด การเรียนการสอนสามารถดำเนินการได้ 3 วิธี คือ

- 1) การเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน
- 2) การนำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้หรือสถานประกอบการของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน

แนวคิดของนักวิชาการที่นำเสนอข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ผู้สอนสามารถนำแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนโดยมีรูปแบบดังต่อไปนี้

- 1) นำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่ห้องเรียน หมายถึงการที่ผู้สอนเป็นผู้ควบคุม ดูแล อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้สอนเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนิน กิจกรรมการเรียนการสอนตั้งแต่การวางแผน การออกแบบการสอน การจัดกิจกรรมการสอนไป จนถึงการจัดและประเมินผล ผู้สอนทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการนำองค์ความรู้และ ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น/ชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น นำทรัพยากร ในท้องถิ่นมาเป็นสื่อการสอน เชิญภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นวิทยากร นำเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของ ชุมชนมาให้ผู้เรียนได้ศึกษา เป็นต้น

- 2) สถานศึกษา/ผู้สอน ร่วมมือกับแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน หมายความว่าสถาบันการศึกษาเชิญผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับผู้สอน การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำได้ หลายลักษณะ เช่น ออกแบบการเรียนการสอนร่วมกัน ใช้สื่อการสอนที่ร่วมกันผลิต ร่วมกัน ประเมินผลและแก้ไขปัญหาของผู้เรียน เชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาเป็นอาจารย์พิเศษรับผิดชอบ ในรายวิชานั้น ๆ เป็นต้น

- 3) ผู้สอนนำผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายความว่าผู้สอน มอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง หรือผู้สอนนำผู้เรียนไปทัศนศึกษายัง แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิชาการศึกษาทั่วไป

คำว่า “วิชาการศึกษาทั่วไป” คำนี้มีคำที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องอยู่ 3 คำ คือ วิชาการศึกษาทั่วไป วิชาศึกษาทั่วไปและวิชาพื้นฐานทั่วไป ทุกคำที่ใช้มักจะนำมาใช้ในความหมายเดียวกันและตรงกับภาษาอังกฤษว่า “General Education” หรือที่กล่าวกันสั้น ๆ ว่า “วิชา GE” ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “วิชาการศึกษาทั่วไป”

วิชาการศึกษาทั่วไปเกี่ยวข้องและมีความสำคัญมากกับงานวิจัยนี้ เพราะเป็นตัวแปรที่ศึกษาเนื่องจากผู้วิจัยหาคำตอบเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปจากผู้สอนรายวิชาการศึกษาทั่วไป โดยเฉพาะรายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ ความสำคัญของวิชาการศึกษาทั่วไปดังกล่าวส่งผลให้จำเป็นต้องใช้ความรู้/ทฤษฎีเหล่านี้เป็นฐานของการวิจัย ทฤษฎี/ความรู้/แนวคิดเกี่ยวกับ “วิชาการศึกษาทั่วไป” ที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมาย

นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจ ดังตัวอย่างที่ศูนย์วิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (2548) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

Harvard Conmitter (1945) กำหนดไว้ว่า การศึกษาทั่วไปเป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้ได้รับการศึกษาเป็นผู้มีความรับผิดชอบและเป็นพลเมืองดี ในขณะที่การศึกษาวิชาเฉพาะเป็นการศึกษาเพื่อสร้างความสามารถของผู้ศึกษาในทางอาชีพ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า วิชาการศึกษาทั่วไปต้องการสร้างบัณฑิตหรือสร้างคนให้เป็นบัณฑิตและวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพทั้งหลายที่เป็นเครื่องมือให้บัณฑิต ทำให้เขาสามารถใช้เป็นเครื่องมือได้แต่คนใช้เครื่องมือนั้นจะต้องเป็นคนที่จะได้นำเครื่องมือไปใช้อย่างสร้างสรรค์

สุภาพ ณ นคร (2551, หน้า 10) ได้ระบุว่า วิชาการศึกษาทั่วไปเป็นศาสตร์ในการหล่อหลอมบุคคลทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความคิด สติปัญญาและจิตวิญญาณเพื่อสร้างคนดีให้แผ่นดิน

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 ระบุว่า เป็นหมวดที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติตนเอง ผู้อื่นและสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของวิชาการศึกษาทั่วไปที่ยกตัวอย่างมานั้นสะท้อนให้เห็นว่า วิชาการศึกษาทั่วไป หมายถึงหมวดวิชาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิต ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต

2.2.2 ความสำคัญของวิชาการศึกษาทั่วไป

ความหมายของวิชาการศึกษาทั่วไปดังกล่าวข้างต้น ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของวิชาการศึกษาทั่วไปในฐานะที่เป็นวิชาที่ให้หลักการและหลักคิดแก่ผู้เรียนให้มีลักษณะเก่งรอบด้าน

เรียนรู้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง แข็งแรงในทางคุณธรรมและต้องมีความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียนและพลเมืองโลก

ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า วิชาการศึกษาทั่วไปมีความสำคัญ เพราะสามารถหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีลักษณะดังกล่าวข้างต้นได้ ประกอบกับเมื่อได้ทบทวนวรรณกรรมและค้นคว้าในประเด็นนี้อย่างจริงจังจนสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า วิชาการศึกษาทั่วไปก่อให้เกิดสิ่งเหล่านี้ในตัวผู้เรียนได้แก่

- 1) สร้างรากฐานในการคิด การเรียนรู้ และเปิดโลกทัศน์ของผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
- 2) ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นปัญญาชน
- 3) ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักนำความรู้ไปใช้ผสมผสานกันจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากรายวิชาการศึกษาทั่วไปต้องจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ และทักษะการเรียนรู้หลาย ๆ ที่ทักษะเข้าด้วยกัน
- 4) ช่วยพัฒนาสติปัญญาและยกระดับจิตใจของผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะทุกรายวิชาในกลุ่มวิชาการศึกษาทั่วไปมุ่งหล่อหลอมผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2.2.3 จุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป

จุดมุ่งหมาย/ผลลัพธ์สูงสุดของวิชาการศึกษาทั่วไป คือพัฒนาผู้เรียนให้เปลี่ยนจากความเป็น ปุถุชนไปสู่ความเป็นกัลยาณชนหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะมหาวิทยาลัยต้องผลิตบัณฑิตที่ นอกจากมีความรู้แล้วยังต้องมีคุณธรรม หรือสรุปว่าต้องเป็นมนุษย์ที่ดีในทุก ๆ ด้าน

วิชาการศึกษาทั่วไปจะช่วยให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ เพราะมุ่งเน้นให้สิ่งต่อไปนี้ เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ได้แก่ มีความรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์กว้างไกล เข้าใจธรรมชาติ ชีวิต ของผู้อื่น รวมทั้งตนเองและสังคม คิดอย่างมีเหตุผล ใช้ภาษาติดต่อสื่อความหมายได้ดี เป็นคนดีมี คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าศิลปวัฒนธรรม และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดำรงชีวิตและดำรงตน อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

จุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไปดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง สภาพ ปัจจุบันและแนวโน้มวิชาการศึกษาทั่วไป ของ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ เมื่อปี พ.ศ. 2549 สรุปได้ว่า วิชา การศึกษาทั่วไปมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างผู้เรียนให้มีลักษณะดังนี้

- 1) มีความรู้กว้าง มีโลกทัศน์ วิสัยทัศน์กว้างไกล
- 2) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม/โลก/นานาชาติ
- 3) มีความรู้ ความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4) มีความรู้และตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม
- 5) มีคุณธรรม จริยธรรมและจิตสาธารณะ
- 6) มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ วิจัย
- 7) มีความสามารถในการปรับตัวและการตัดสินใจแก้ปัญหา
- 8) มีความรู้และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ
- 9) มีทักษะและความสามารถในการสื่อสาร
- 10) นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

บทสรุปจากการวิจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ สุภาพ ญ นคร (2552) ได้นำเสนอไว้ว่า การศึกษาทั่วไปมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 1) มีความชื่นชมสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง เคารพในความแตกต่างทางความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและความสามารถของผู้อื่น
- 2) ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อยู่รอดและเป็นประโยชน์ต่อสังคม
- 3) สามารถเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุและผลท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรม
- 4) สามารถมองเห็นภาพกว้าง ความเชื่อมโยงระหว่างคน สภาพแวดล้อมและผลกระทบ ต่อสังคม
- 5) เป็นพื้นฐานสำคัญของบัณฑิตในการต่อสู้กับโลกภายนอก
- 6) สามารถคิดเชิงวิเคราะห์ เชิงวิพากษ์ สื่อสารได้เข้าใจ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
- 7) มีสุนทรียศิลป์
- 8) มีจริยธรรม
- 9) มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี
- 10) มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 11) ปลูกฝังค่านิยม หลักความคิด ศิลปะในการดำรงชีวิต ศิลปะในการกำกับจิตใจ หลักปฏิบัติในสังคม

การจัดการศึกษาของวิชาการศึกษาทั่วไป นอกจากจัดเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวแล้ว วิชาการศึกษาทั่วไปต้องปรับปรุงเนื้อหา/องค์ความรู้และความเข้าใจในทิศทางของสังคมและกระแสโลกเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนใน 4 ประการ ตามที่ เกษม เพ็ญนิรันดร์ และคนอื่น ๆ (2554, หน้า 16-19) ได้ระบุไว้ดังนี้

- 1) การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกหรือการเป็นพลเมืองโลก (world citizen) เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในด้านนี้ รายวิชาการศึกษาทั่วไปจะต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทใหม่ของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองโลกด้วยการสร้างสำนึกต่อการดำรงอยู่ร่วมกันในประชาคมโลกตามแนวคิด Cosmopolitanism ของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ที่เสนอว่าให้ทุกคนร่วมกันตระหนักถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของมวลมนุษยชาติที่สามารถก้าวข้ามขอบเขตของรัฐชาติ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกคนเคารพต่อสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของแต่ละคน
- 2) การเปิดโลกทัศน์ต่อความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และลักษณะพหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) คือนอกจากจะเน้นการศึกษาแขนงวิชาและตัวบทชั้นเลิศในศาสตร์ต่าง ๆ แล้วยังต้องจัดการเรียนการสอนในลักษณะวิชาที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในทิศทางและความเป็นไปของสังคม ที่เปิดกว้างตามกระแสโลกเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตหรือปรับตัวเข้ากับการมีชีวิตอยู่กับผู้อื่นได้ง่ายขึ้น
- 3) การบูรณาการองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อบ่มเพาะจินตนาการทางความคิด กล่าวคือเป็น การศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนสร้างฐานความรู้ที่กว้างขวาง ด้วยความพยายามสลายและก้าวข้ามสู่ สาขาวิชาหรือแขนงวิชา รวมทั้งความพยายามบูรณาการองค์ความรู้ผ่านสาขาวิชาหรือแขนงวิชาต่าง ๆ

4) การเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือความผันผวนของกระแสโลก เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจในพลวัตทางสังคม กระแสโลกมาขึ้นด้วยการขยายเนื้อหา สาระ ความรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงวิชาชีพแรกมาสู่วิชาชีพ 2 ได้โดยง่าย

2.2.4 องค์ประกอบของการจัดการศึกษาศึกษาทั่วไป

การจัดการศึกษาทั่วไปจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ บรรลุวัตถุประสงค์ มีผลการเรียนรู้เกิดขึ้นตามเป้าหมายได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจว่าการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไปประกอบด้วยอะไรบ้าง เพื่อที่จะได้ดำเนินการบริหารจัดการให้องค์ประกอบทุกส่วนเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ผลักดันให้การศึกษารวมไปประสบความสำเร็จ

กิตติภูมิ มีประดิษฐ์ (2555, หน้า 97-98) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไป มีองค์ประกอบที่เป็นหลักการพื้นฐานที่ควรคำนึงถึงดังนี้

1) สาระเนื้อหา ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษามักจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ แต่ขณะเดียวกันก็ควรให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจัดเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง เหมาะสมกับท้องถิ่นบูรณาการเข้าไปด้วย เนื้อหาสาระนั้นควรทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไป ทั้งนี้ผู้สอนต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่ตนสอนเพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัยและให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัยต้องรีบปรับปรุงแก้ไขทันที

2) ผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถูกเรียกว่า อาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งสำหรับอาจารย์คือ ต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้เนื้อหาวิชาการวิชาใหม่ ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอนตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วยและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

3) สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ตำรา อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการเครื่องคอมพิวเตอร์ บทเรียนออนไลน์ เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา อาจารย์และผู้บริหารจึงมีหน้าที่รับผิดชอบ ดูแลให้สิ่งเหล่านี้เป็นตัวช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อาจารย์ที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

4) รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อน ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้นรูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิม จึงเกิดคำว่า “ปฏิรูปการเรียนรู้” ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมสมอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การทัศนศึกษา การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ นี้ ผู้สอนควรระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสม

กับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับการทำความเข้าใจ การเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนการสอนจึงจะประสบผลสำเร็จ

5) ผู้บริหารและบุคคลที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษายังมีผู้ที่รับผิดชอบ ที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญและทุ่มเทพยายามที่จะสามารถสนับสนุนการเรียนการสอนที่บูรณาการสู่ผู้เรียนอันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้สำเร็จ นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นในคณะหรือภาควิชาเข้าร่วมส่งเสริมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานกิจการนักศึกษา รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

6) เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันอุดมศึกษาเองซึ่งได้รับงบประมาณจากการลงทะเบียนของนักศึกษา หรือแม้แต่ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาโดยการบูรณาการเกิดผลตามเป้าหมาย

7) สถาบันอุดมศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียน ซึ่งยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ในสถาบันอุดมศึกษา ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจะต้องจัดโดยบูรณาการและผสมผสานเข้าไว้ในทุกภูมิทัศน์ แม้บางแห่งจะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกล ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ สิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาต้องสนใจดูแลคือ ความเพียงพอเหมาะสม ปลอดภัยและการมีบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนผู้สอนเองก็ต้องรับผิดชอบใน การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่เหมาะสม

8) ผู้เรียน ผู้เรียนหรือนักศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียน คือผู้รับการศึกษาและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้ และพฤติกรรมของผู้เรียนไปใช้ในชีวิตนั้นเป็นดัชนีวัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษา อบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในรายวิชาศึกษาทั่วไปในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2.5 กระบวนการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป

กระบวนการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน เพราะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่าจะใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอนในขั้นตอนไหนและใช้อย่างไร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ชัดเจนขึ้น ซึ่งความชัดเจนดังกล่าวจะเป็นส่วนหนึ่งของการตอบโจทย์วิจัยเรื่องนี้

วิชาการศึกษาทั่วไป ไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้ความรู้เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ จึงไม่ต้องการรายละเอียดลึกซึ้งในเนื้อหา แต่ต้องการให้เห็นภาพรวมของสาระ เนื้อหาและ

ความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ส่งผลให้การสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปจึงควรเป็นไปในลักษณะที่ ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2554, หน้า 43-44) ได้ระบุไว้ดังต่อไปนี้

1) ให้ความรู้ที่เป็นหลักการสำคัญ (แก่น) สั้น ๆ เป็นหมวดหมู่ จำง่าย ไม่ล้นเกินในรายละเอียดและศัพท์เทคนิคที่ไม่จำเป็น โปรดระลึกเสมอว่าไม่ว่าจะเป็นสาระเนื้อหาใด จุดมุ่งหมายคือเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติ สังคมและมนุษย์

2) ให้แนวคิดที่กว้างขวางด้วยข้อมูลที่ทันสมัย ทั้งในระดับท้องถิ่น และสากล โดยอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้หยิบยกมาประกอบการอธิบายสาระเนื้อหาหลักที่สอน หรืออาจกำหนดให้ผู้เรียนค้นคว้าเองก็ได้ โดยให้ทำเป็นรายงาน การบ้าน แล้วนำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียน หรือนำมาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งอาจเป็นข่าวสาร ผลงานค้นคว้าวิจัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาระเนื้อหาของวิชาที่เรียน

3) ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของสิ่งที่เรียน ด้วยการวิเคราะห์รากฐานของแนวคิดที่ไปที่มาของสิ่งที่ศึกษา และเชื่อมโยงไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับตนและสถานการณ์แวดล้อมปัจจุบัน

4) ในกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนให้ตัวอย่าง ผู้เรียนสะท้อนความคิดของตน/ถอดบทเรียนเอง เพื่อให้เกิดความงอกงามทางปัญญา (wisdom)

กระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้เสนอวิธีการ/กระบวนการในการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปไว้ดังนี้

1) เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ ต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เรียนด้วยกันและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

2) กล่าวถึงวิธีการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในศาสตร์นั้น ๆ

3) แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสาระนั้นกับมนุษย์และสังคม

4) แสวงหาทางเลือกที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับสังคม

5) ถกเถียงบทบาทของผู้เรียนต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

6) คำนึงถึงสิ่งที่ดีงาม (คุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ) และความก้าวหน้าของผู้เรียนอยู่เสมอ

จากกระบวนการเรียนการสอนของวิชาการศึกษาทั่วไปดังกล่าวข้างต้น สามารถเชื่อมโยงและใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ศูนย์วิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (2554) ได้ระบุไว้ดังต่อไปนี้

1) การอภิปรายกลุ่มของผู้เรียนโดยนำปัญหาในสังคมในชีวิตจริงมาอภิปราย

2) สนับสนุนให้ผู้เรียนจัดอภิปราย สัมมนาต่อสาธารณะโดยมีอาจารย์คอยดูแล

3) เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายเพื่อเสริมโลกทัศน์ให้กับผู้เรียน

4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการศึกษา ค้นคว้าโดยจัดทำเป็นโครงการวิจัยย่อยเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตั้งปัญหา ค้นคว้าหาข้อมูล รวบรวม วิเคราะห์ นำเสนอผลการศึกษาต่อที่ประชุมให้เพื่อนร่วมห้องเรียนได้อภิปราย ซักถาม เป็นการฝึกคิด วิเคราะห์ วิจัยอย่างสร้างสรรค์

5) นำผู้เรียนไปศึกษาภาคสนามในชุมชน พบปะ แลกเปลี่ยนกับผู้คน เรียนรู้ปัญหาสังคม วัฒนธรรม ปัญหาชนบท ปัญหาการศึกษา และปัญหาอื่น ๆ

2.2.6 สถานภาพของการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไป

คำตอบ/ผลลัพธ์ของงานวิจัยนี้ได้มาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในรายวิชาการศึกษาทั่วไป ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ต้องศึกษาและตอบใจทวิจัยบนฐานของสภาพความเป็นจริงของการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะในกลุ่มของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อที่จะได้มีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจนว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไปอย่างไร อันจะส่งผลให้การศึกษาและการหาคำตอบของงานวิจัยนี้ถูกต้องตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

สถานภาพของการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยราชภัฏดังกล่าวข้างต้น ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แล้ว ผู้วิจัยจึงใช้ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นฐานในการแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยราชภัฏ งานวิจัยที่กล่าวถึงข้างต้น คืองานวิจัยของ ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2555, หน้า 69-76) ได้นำเสนอผลการวิจัย เรื่อง “การสำรวจสถานภาพและความต้องการการสนับสนุนงานการศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย” ไว้ที่น่าสนใจโดยศึกษาใน 7 ประเด็น ได้แก่

- 1) ลักษณะของหลักสูตรการศึกษาทั่วไปที่จัดอยู่ในสถาบันต่าง ๆ
- 2) ลักษณะรายวิชาการศึกษาทั่วไปที่จัดสอนอยู่ในปัจจุบัน
- 3) รูปแบบการบริหารหลักสูตร
- 4) สถานภาพอาจารย์ผู้สอน
- 5) ปัญหา อุปสรรคการจัดการเรียนการสอน
- 6) ความต้องการการสนับสนุนเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปจากเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย

7) การให้การสนับสนุนงานของเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย ทั้ง 7 ประเด็น ศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาที่แบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ มหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยราชภัฏ และวิทยาลัยต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อความถูกต้องชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้

ผู้วิจัยจึงขอสรุปผลการวิจัยดังกล่าวทั้ง 7 ประเด็น เฉพาะส่วนที่เป็นผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏมานำเสนอต่อไปนี้

1) ลักษณะของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่ (ร้อยละ 58.80) จัดหลักสูตรการศึกษาทั่วไปแบบบังคับร่วม คือให้ผู้เรียนทุกคนเรียนวิชาการศึกษาทั่วไปเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันทั้งสถาบัน รองลงมา (ร้อยละ 23.50) จัดหลักสูตรแบบผสมผสาน คือมีการกำหนดรายวิชาส่วนหนึ่งบังคับให้เรียนเหมือนกันและอีกส่วนหนึ่งให้เลือกเรียนได้ตามความสนใจและสุดท้าย (ร้อยละ 17.60) จัดหลักสูตรแบบบังคับกระจาย คือให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจจากรายวิชา/กลุ่มวิชาที่กำหนดให้

2) ลักษณะวิชาการศึกษาทั่วไปที่จัดสอนอยู่ในปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.70) จัดสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปที่สร้างขึ้นเป็นการเฉพาะ รองลงมา (ร้อยละ 23.50) จัดสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปจากรายวิชาที่เปิดสอนอยู่ในคณะต่าง ๆ และ

สุดท้าย (ร้อยละ 11.80) จัดสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไปแบบผสม คือบางรายวิชาเป็นรายวิชาที่สร้างขึ้นเป็นการเฉพาะและบางรายวิชาเป็นรายวิชาที่เปิดสอนอยู่แล้วในคณะต่าง ๆ

การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่สร้างรายวิชาการศึกษาทั่วไปขึ้นมาเป็นการเฉพาะแสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมีความเข้าใจว่ารายวิชาการศึกษาทั่วไปควรมีลักษณะและเป้าหมายโดยเฉพาะ

3) หน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่ (ร้อยละ 41.20) บริหารหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปโดยมอบหมายให้คณะ/สาขาวิชาเป็นผู้บริหาร รองลงมา (ร้อยละ 35.30) บริหารในรูปของคณะกรรมการวิชาการศึกษาทั่วไป และลำดับที่ 3 (ร้อยละ 11.80) บริหารโดยหน่วยงานเฉพาะของสถาบันที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้รับผิดชอบหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปโดยตรง

4) สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาทั่วไป ในมหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่ (ร้อยละ 94.10) สังกัดคณะ/สาขาวิชา รองมา (ร้อยละ 5.90) สังกัดหน่วยงานการศึกษาทั่วไปโดยตรง

5) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏประสบปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปมากที่สุด (ร้อยละ 21.15) คือ ผู้เรียนไม่เห็น ไม่เข้าใจความสำคัญของรายวิชาการศึกษาทั่วไป รองลงมา (ร้อยละ 17.31) คือ จำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่เพียงพอ และลำดับที่ 3 (ร้อยละ 15.38) คืออาจารย์ผู้สอนไม่เข้าใจเป้าหมาย ปรัชญา การพัฒนารายวิชาและวิธีการสอน

6) ความต้องการสนับสนุนจากเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทยเพื่อพัฒนางานการศึกษาทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏต้องการการสนับสนุนเพื่อพัฒนางานการศึกษาทั่วไปจากเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทยในด้านการได้รับข้อมูล ข่าวสารและความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาทั่วไปมากที่สุด (ร้อยละ 15.79) รองลงมา (ร้อยละ 13.16) ต้องการให้มีการฝึกอบรมด้านการจัดทำเนื้อหาวิชาแบบบูรณาการและลำดับที่ 3 (ร้อยละ 10.53) ต้องการการสนับสนุนในการฝึกอบรมด้านจัดทำสื่อการสอนประเภท e-learning

7) การให้การสนับสนุนงานของเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมีความพร้อมที่จะสนับสนุนงานของเครือข่ายการศึกษาทั่วไปแห่งประเทศไทย โดยการอนุญาตให้บุคลากรในสังกัดเข้าร่วมทำงานกับเครือข่ายการศึกษาทั่วไปของประเทศไทยมากที่สุด (ร้อยละ 62.96) รองลงมา (ร้อยละ 22.22) ยินดีให้ใช้สถานที่ในการประชุม/อบรม/สัมมนา และลำดับที่ 3 (ร้อยละ 11.11) ยินดีให้การสนับสนุนโดยการเป็นวิทยากรในการอบรม/สัมมนา

จากภาพรวมเกี่ยวกับสถานภาพการจัดการศึกษาวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยราชภัฏจากผลการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมอบหมายให้คณะ/หลักสูตรบริหารจัดการหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปจะส่งผลให้เป็นการยากที่จะให้การศึกษาทั่วไปเป็นไปในทิศทางเดียวกันและตอบสนองเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย เพราะขาดหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบในการเชื่อมโยงข้อมูล/ข่าวสาร

และนำทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมวดวิชา/รายวิชาการศึกษาทั่วไปให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.2.7 หลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภูมิภาคตะวันตก

มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภูมิภาคตะวันตก หมายถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งมีอยู่ 4 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน มีบริบทและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน เปิดสอนในหลักสูตรที่ใกล้เคียงกัน นักศึกษาที่เข้ามาเรียนก็มีสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง จึงมีมติศึกษาจัดทำและใช้หลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (general education) ร่วมกัน

แนวคิดดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง ในภูมิภาคตะวันตกได้ร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรตามที่สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (2553, หน้า 1) ได้สรุปไว้ดังนี้ การประชุมครั้งที่ 1 วันที่ 9 ธันวาคม 2552 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้ร่างการจัดทำ มคอ.1 ครั้งที่ 2 วันที่ 5-6 มกราคม 2553 ประชุมที่สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม เพื่อร่วมกันจัดทำมคอ.1 และ 2 ได้ มคอ.1-2 เพื่อดำเนินการวิพากษ์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งในกลุ่มภูมิภาคตะวันตก ครั้งที่ 3 วันที่ 15-17 มีนาคม 2553 จัดประชุมวิพากษ์ ณ โรงแรมลองบีช อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พร้อมทั้งจัดทำ มคอ.3 ครั้งที่ 4 วันที่ 6-7 พฤษภาคม 2553 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างเอกสารประกอบการสอน รายวิชาการศึกษาทั่วไป ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ แคว รีสอร์ท แอนด์สปา จังหวัดกาญจนบุรี และครั้งที่ 5 วันที่ 30 กันยายน 2553 ประชุมสรุปผลความก้าวหน้าการจัดทำหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

การดำเนินการข้างต้น ก่อให้เกิดหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันตก ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่องานวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักสูตรนี้คือที่มาและกรอบแนวคิดที่กำหนด รายละเอียดเกี่ยวกับชื่อวิชา คำอธิบายรายวิชา วิธีการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลที่ผู้สอนต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ปัจจัยเหล่านี้จึงส่งผลโดยตรงต่อการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ที่ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบ หรือกล่าวโดยสรุปหลักสูตรคือ เชื่อมทิศ แนวทางที่ชี้ให้ผู้สอนเห็นว่าจะใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบการเรียนการสอนอย่างไร

จากแนวคิดข้างต้น งานวิจัยนี้จึงต้องกล่าวถึงหลักสูตรดังกล่าวเพื่อให้ทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจและมีมุมมองที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเรียนการสอนรายวิชาหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง ในภูมิภาคตะวันตก ความรู้ ความเข้าใจและมีมุมมองที่ถูกต้องช่วยให้ทุกฝ่ายเห็นคุณค่าและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และเกิดประโยชน์สูงสุด

หลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปที่มหาวิทยาลัยราชภัฏในภูมิภาคตะวันตกใช้เป็นแกนกลางร่วมกัน มีประเด็นที่น่าสนใจที่สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (2553, หน้า 2-3) ได้นำเสนอไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร : หลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
ภูมิภาคตะวันตก มีเป้าหมายเพื่อหล่อหลอมบัณฑิตให้มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีคุณธรรม จริยธรรม
- 2) มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง
- 3) เป็นผู้ใฝ่รู้
- 4) สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมเป็นอย่างดี
- 5) มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล
- 6) มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่นและสังคม
- 7) คิดอย่างมีเหตุผล
- 8) ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ
- 9) ใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารได้ดี
- 10) สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

โครงสร้างของหลักสูตร : มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง กำหนดให้หมวดวิชาการศึกษา
ทั่วไป มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต สอดคล้องกับเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ
และเปิดโอกาสให้แต่ละมหาวิทยาลัยสามารถกำหนดรายวิชาและจำนวนหน่วยกิตเพิ่มเติมได้ อย่างไรก็ตาม
โดยภาพรวมรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร ประกอบด้วยรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร
ภาษาอังกฤษเพื่อทักษะการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ภาษาจีนเบื้องต้น 1 ภาษาจีน
เบื้องต้น 2 ภาษาจีนเบื้องต้น 3 ภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น 1 ภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น 2
- 2) กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ประกอบด้วยรายวิชาวิถีไทย มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม กฎหมายใน
ชีวิตประจำวัน วิถีชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง
- 3) กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ประกอบด้วยรายวิชาทักษะการรู้สารสนเทศ สุนทรียภาพของ
ชีวิต พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาดน จริยธรรมและทักษะชีวิต
- 4) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ประกอบด้วยรายวิชาการคิดและการตัดสินใจ
คณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน โลกของเรากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เกษตรในชีวิตประจำวัน
กีฬาเพื่อพัฒนาสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพ นันทนาการเพื่อชีวิต เทคโนโลยีสารสนเทศและการ
สื่อสาร

2.2.8 ตัวอย่างหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป

การจัดการเรียนการสอนต้องจัดตามกรอบที่หลักสูตรกำหนดไว้ ในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร
จึงเป็นจุดหมายของสถาบันอุดมศึกษาว่าจะหล่อหลอมและพัฒนาให้นักศึกษาให้มีคุณสมบัติและ
คุณลักษณะของบัณฑิตที่สมบูรณ์อย่างไร หลักสูตรจึงเป็นตัวบ่งชี้ตัวหนึ่งที่บุคคลทั่วไปใช้พิจารณา
ตัดสินคุณภาพของการศึกษา

โดยภาพรวมหลักสูตรประกอบไปด้วย 3 หมวด คือ หมวดที่ 1 หมวดการศึกษาทั่วไป
หมวดนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ หมวดที่ 2 วิชาเอกหรือวิชาเฉพาะศาสตร์ เฉพาะทาง

หมวดนี้มีเป้าหมายเพื่อให้นักศึกษาได้นำไปใช้ประกอบอาชีพหรือเป็นหมวดที่มุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพให้กับนักศึกษา หมวดที่ 3 วิชาเลือก เป็นหมวดวิชาที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเรียนตามความต้องการและความสนใจเพราะมีเป้าหมายเพื่อให้นักศึกษานำวิชาเหล่านี้ไปพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทั้ง 3 หมวดจึงต้องได้รับการออกแบบรายวิชาและกำหนดสัดส่วนให้เหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาได้กำหนดไว้ว่า หลักสูตรระดับปริญญาตรีโดยทั่วไปต้องมีหน่วยกิตไม่ต่ำกว่า 120 หน่วยกิตและใน 120 หน่วยกิตต้องมีวิชาหมวดการศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต ซึ่งคิดเป็นจำนวน 1 ใน 4 ของจำนวนหน่วยกิตในหลักสูตร ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งต้องสร้างหลักสูตรภายใต้ข้อกำหนดนี้

การสร้างหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปในขณะนี้ มีประเด็นที่ควรพิจารณาและเป็นที่ถกเถียงอภิปรายคือ ควรพัฒนารายวิชาโดยยึดองค์ความรู้เป็นหลักหรือควรพัฒนารายวิชาแบบบูรณาการ ในประเด็นนี้ คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2557) ได้สรุปไว้อย่างเป็นกลางว่า “บางรายวิชาควรจะมีองค์ความรู้จากศาสตร์เพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญ แต่สำหรับบางรายวิชาที่สามารถที่จะพัฒนารายวิชาแบบบูรณาการองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการประยุกต์ใช้กับชีวิตอย่างเหมาะสม

เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ บริบทและมุมมองของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาทั่วไป ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละประเภท แต่ละแห่งในประเทศไทยมีหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปแตกต่างกันบ้างแต่ต้องเป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 เพื่อช่วยให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนเห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปของแต่ละมหาวิทยาลัยมานำเสนอดังต่อไปนี้

1) มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาทั่วไปมีดังต่อไปนี้

เป้าหมายของหลักสูตร : ต้องการสร้างคุณลักษณะความเป็นมนุษย์ในบริบทของนักศึกษามหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต คือมีคุณลักษณะที่ KASEM K หมายถึง ใฝ่รู้ พัฒนาตนเองและมีความคิดสร้างสรรค์ A หมายถึง สามารถปรับตัวในการทำงาน S หมายถึง มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมร่วมพัฒนาท้องถิ่น E หมายถึง เป็นนักปฏิบัติ มีความอดทน มีพลัง มุ่งมั่น กระตือรือร้น M หมายถึง มีจริยธรรม คุณธรรม วุฒิภาวะที่พร้อมสำหรับการดำรงตนในสังคมอย่างเข้มแข็งและมีความสุข

โครงสร้างของหลักสูตร : รายวิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต แบ่งออกเป็น รายวิชาศึกษาทั่วไปหลัก (core course) 26 หน่วยกิตและรายวิชาศึกษาทั่วไปเลือก 4 หน่วยกิต

รายวิชาศึกษาทั่วไปหลักแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- (1) กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ 2 รายวิชา 6 หน่วยกิต
- (2) กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ 1 รายวิชา 3 หน่วยกิต
- (3) กลุ่มวิชาภาษา 5 รายวิชา 12 หน่วยกิต
- (4) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ 2 รายวิชา 4 หน่วยกิต
- (5) กลุ่มวิชาพลานามัย 1 รายวิชา 1 หน่วยกิต

รายวิชาศึกษาทั่วไปเลือกเป็นรายวิชาที่นักศึกษาสามารถเลือกเรียนเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของผู้เรียนได้ตามความสนใจจากรายวิชาต่าง ๆ ใน 5 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ และกลุ่มวิชาพลานามัย

วิธีการสอน : ใช้วิธีการสอนหลากหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การสาธิต ประกอบสื่อการสอน การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ การสอนโดยใช้กรณีศึกษา เป็นต้น

วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ : เนื่องจากใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและต้องวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5 ด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ และด้านการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้การวัดและการประเมินผลต้องใช้หลากหลายวิธีการไปด้วย เช่น ประเมินผลจากการสังเกต พฤติกรรม จากใบงาน จากการทดสอบ จากการนำเสนอหน้าชั้นเรียน จากกิจกรรมจิตอาสา และจากพฤติกรรมการสื่อสาร เป็นต้น

2) มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่งที่ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาทั่วไปมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร จนได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สามารถเป็นตัวอย่างในการบริหารจัดการวิชาการศึกษาทั่วไปได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยขอนแก่นตามที่ กุลธิดา ท้วมสุข (2554, หน้า 101-114) ได้นำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

เป้าหมายของหลักสูตร : หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับปี พ.ศ. 2553 ได้กำหนดว่า หมวดวิชาการศึกษาทั่วไปต้องการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตตามกรอบสมรรถนะ 3 มิติ ดังนี้ K –ด้านความรู้ : วิชาการศึกษาทั่วไปมุ่งพัฒนาให้นักศึกษามีความรอบรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ อย่างครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยสามารถใช้ความรู้นั้นในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งนำไปใช้ในการดำรงตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม S-ด้านทักษะ : วิชาการศึกษาทั่วไปมุ่งพัฒนาทักษะทั่วไป (generic skills) ที่มีความจำเป็นสำหรับนักศึกษาในการทำงานและการประกอบอาชีพในอนาคต ได้แก่ ทักษะการสื่อสารและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทักษะคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการคิดวิเคราะห์หรือการวิจัยหรือการแก้ปัญหาและทักษะการบริหารจัดการองค์การสมัยใหม่ A-ด้านทัศนคติ : วิชาการศึกษาทั่วไปมุ่งส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนเองพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อส่วนหนึ่งของสังคม

โครงสร้างของหลักสูตร : หมวดศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีจำนวนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มวิชาใหญ่ดังนี้

(1) กลุ่มวิชาการสื่อสารและการเรียนรู้ด้วยตนเอง (communication and self-learning) ประกอบรายวิชาภาษาอังกฤษ และรายวิชาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐาน

(2) กลุ่มวิชาการคิดเชิงวิเคราะห์และเชิงวิพากษ์ (analytical and critical thinking)

ประกอบด้วยรายวิชาการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ทักษะการรู้สารสนเทศ การคิดขั้นสูง ทางด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์และการคิดเชิงสร้างสรรค์

(3) กลุ่มวิชาคุณธรรม จริยธรรมและคุณค่าของชีวิตในสังคม (morals, ethics and values of life in the society) ประกอบด้วยรายวิชาความสุขของชีวิต การมีส่วนร่วมต่อสังคมและสิทธิพื้นฐานและประชาสังคม

(4) กลุ่มวิชาวัฒนธรรมและภูมิปัญญา (cultures and intellects) ประกอบด้วย รายวิชาพหุวัฒนธรรม ชีวิตกับสุนทรียะ ไทยศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(5) กลุ่มวิชาความรอบรู้และการปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ (well-rounded and adaptation to globalization) ประกอบด้วยรายวิชาพลเมืองโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ ภาวะผู้นำ และการบริหารชีวิตกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ชีวิตกับพลังงาน ชีวิตกับสุขภาพและชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

วิธีการสอน : การเรียนการสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไป จะบรรลุเป้าหมายตามที่ระบุไว้ได้จะต้องมีวิธีการสอนที่เหมาะสม มหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงระบุการสอนไว้หลากหลายดังต่อไปนี้ (สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553) ด้านคุณธรรมสอนโดยการบรรยายและสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในเนื้อหา สอนโดยการที่ผู้สอนเป็นแบบอย่างที่ดี สอนโดยใช้กรณีศึกษาในด้านคุณธรรม จริยธรรม และสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ด้านความรู้สอนโดยการบรรยายโดยใช้ภาพประกอบ สอนโดยใช้กรณีศึกษา สอนโดยใช้โครงงานเป็นฐานการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การเรียนรู้แบบร่วมมือและการศึกษาคูงาน ด้านทักษะทางปัญญาสอนโดยการบรรยายโดยใช้ภาพประกอบ สอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สอนโดยการปฏิบัติและการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ สอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน สอนจากสภาพจริงที่เกิดขึ้นในสถาบันและในชุมชน เรียนรู้แบบร่วมมือและการศึกษาคูงาน

วิธีวัดและประเมินผล : สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ระบุวิธีประเมินผลไว้ในหลักสูตรหลายวิธีเพื่อให้สามารถใช้วิธีเหล่านั้นวัดและประเมินผล ผลการเรียนรู้แต่ละทักษะได้อย่างชัดเจน เช่น การสังเกตพฤติกรรม การอภิปราย การนำเสนอรายงาน โครงงาน การสอบ เพื่อนประเมินเพื่อน และประเมินผลจากการปฏิบัติ เป็นต้น

3) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการเกี่ยวกับวิชาการศึกษาทั่วไป โดยมอบหมายให้สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไปเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ โดยมีประเด็นหลัก ๆ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

เป้าหมายของหลักสูตร : หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีเป้าหมายเพื่อให้บัณฑิตพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ใฝ่รอบและก่อปรด้วยคุณธรรม จากเป้าหมายกว้าง ๆ ดังกล่าว นำมาสู่การกำหนดความมุ่งหมายของขอบเขตเนื้อหา ตลอดจนกระบวนการศึกษาของทั้ง 5 กลุ่มวิชา ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553)

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ วิชากลุ่มนี้มุ่งพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ และแสวงหาความรู้ด้านมนุษยศาสตร์เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตนเองในเรื่องจิตวิญญาณ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการและการใช้เหตุผลของมนุษย์เพื่อสร้างอารยธรรมและศิลปกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำมาใช้อธิบายปัญหาของตนเอง ผู้อื่นและปรากฏการณ์บางอย่างในสังคมปัจจุบันได้

กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ วิชาในกลุ่มนี้เน้นกระบวนการคิด และการแสวงหาความรู้จากโลกธรรมชาติ ทั้งทางด้านชีวภาพและกายภาพ สร้างความเข้าใจในความหมาย ความสำคัญและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าในการพัฒนาทางเทคโนโลยีสำคัญในโลกปัจจุบันและอนาคต อันมีผลต่อวิถีชีวิต ความคิดของมนุษย์และสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการดำรงชีวิตแบบสมดุลทั้งภายในตนเอง ระหว่างสังคมและท่ามกลางสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ เป็นกลุ่มวิชาที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ และการแสวงหาความรู้ที่เป็นแก่นสำคัญทางสังคมศาสตร์ อันได้แก่ ความรู้เรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ และสังคม กิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ ๆ ปัญหาสังคม กระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีระบบและการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจและตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ และบทบาทที่พึงมีในฐานะสมาชิกของสังคม

กลุ่มวิชาสหศาสตร์ วิชาในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนากระบวนการแบบบูรณาการเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของศาสตร์ต่างสาขา อันได้แก่ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี อันจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ รอบด้านและอย่างเป็นเหตุเป็นผลทั้งในระดับสังคม การดำเนินชีวิตส่วนตัวและวิชาชีพ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างให้เกิดแนวคิดของการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การวิเคราะห์กรณีตัวอย่าง การอภิปรายและการประยุกต์ใช้ จึงเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่สำคัญ ส่วนลักษณะเนื้อหาวิชาอาจเป็นเรื่องใด ๆ ที่มีการผสมผสานความรู้ของศาสตร์ทั้ง 3 สาขาเข้าด้วยกัน

กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ วิชาในกลุ่มนี้เน้นความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาและการสื่อสารได้ดีในระดับอุดมศึกษา ซึ่งรวมทั้งการพูด การฟัง การเขียนและการอ่าน ตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษานั้น ๆ

นอกจากทั้ง 5 กลุ่มวิชาดังกล่าวข้างต้น สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไปยังได้กำหนดให้เป็นรายวิชาที่ไม่มีการนับหน่วยกิตให้อีก 2 วิชา ดังต่อไปนี้

วิชาภาษาไทย หมายถึงวิชาที่จะช่วยให้บัณฑิตสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องในการสื่อสารภายในตนเองและกับผู้อื่น ทั้งในการอ่านและการเขียน วิชานี้เน้นการศึกษาด้วยตนเอง และการสอบผ่านข้อเขียนมาตรฐานของมหาวิทยาลัย

วิชาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น รายวิชานี้เน้นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการทำงานของคอมพิวเตอร์และทักษะเบื้องต้นในการใช้คอมพิวเตอร์ทั้งด้านบวกและลบ

โครงสร้างของหลักสูตร : ข้อมูลเกี่ยวกับรายวิชาศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เผยแพร่โดยสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) สรุปได้ว่า วิชาในหมวดการศึกษาทั่วไปกำหนดให้เรียนอย่างน้อย 30 หน่วยกิต โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ รายวิชาที่คัดสรรโดยสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไปอย่างน้อย 18 หน่วยกิต และรายวิชาที่แต่ละคณะของนิสิตจัดให้เป็นวิชาการศึกษาทั่วไปไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต คือ 2 ส่วนรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

ในส่วนของการเลือกวิชาที่คัดสรรโดยสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) ให้เลือกรายวิชาการศึกษาทั่วไปที่มีรหัสรายวิชาต่างจากรหัสรายวิชาของคณะที่นิสิตสังกัด

(2) ต้องเรียนวิชาที่อยู่ในกลุ่มมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สหศาสตร์และสังคมศาสตร์ทุกกลุ่ม กลุ่มละอย่างน้อย 3 หน่วยกิต โดยไม่มีการยกเว้น

(3) ต้องเรียนวิชาในกลุ่มภาษาต่างประเทศอย่างน้อย 6 หน่วยกิต โดยให้เรียนวิชาบังคับตามกำหนด 6 หน่วยกิตก่อนแล้ว จึงสามารถเลือกเรียนวิชาอื่น ๆ ได้

(4) นิสิตจะต้องสอบผ่านความรู้ทางภาษาไทยและคอมพิวเตอร์ตามเกณฑ์ทดสอบมาตรฐานที่มหาวิทยาลัยกำหนดก่อนสำเร็จการศึกษาทั้ง 2 วิชาไม่นับหน่วยกิตให้

วิธีการสอน : วิชาการศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวิธีการสอนที่แตกต่างกันออกไปตามเป้าหมายของการเรียนรู้ จากการศึกษาคู่มือการสอนวิชาการศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามผลการเรียนรู้ 8 ด้าน ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์โดยสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) สรุปได้ว่า การสอนวิชาการศึกษาทั่วไป ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีหลากหลายวิธี แต่วิธีการสอนที่สามารถยกมาเป็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนมีดังต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์และยกตัวอย่างกรณีต่าง ๆ 2) การส่งเสริมให้นิสิตทำกิจกรรม 3) การใช้สื่อวีดิทัศน์ 4) การทำโครงการบำเพ็ญประโยชน์ 5) การศึกษาค้นคว้าอิสระ 6) การอภิปราย 7) การบรรยาย และ 8) การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

วิธีวัดและประเมินผลการเรียนรู้ : การสอนรายวิชาการศึกษาทั่วไป มีวิธีการสอนหลากหลายตามผลการเรียนรู้ ดังนั้นเมื่อวิชาการสอนมีหลากหลายวิธีวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่ต้องหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้และวิธีการสอน ในกรณีของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสรุปได้ว่า วิธีวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีตัวอย่างดังต่อไปนี้ 1) วัดและประเมินจากพฤติกรรมของนิสิต 2) วัดและประเมินผลจากรายงานและการนำเสนอรายงาน 3) วัดและประเมินผลจากโครงการและผลการดำเนินงานของโครงการ 4) วัดและประเมินจากแฟ้มสะสมงาน 5) วัดและประเมินจากแบบฝึกหัด 6) วัดและประเมินผลจากการสอบ เป็นต้น

หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมาข้างต้น เป็นตัวอย่างของมหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ แต่งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างหลักสูตร การศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อเป็นตัวอย่างและเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เปรียบเทียบ ได้ศึกษาและทำความเข้าใจจนได้คำตอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยราชภัฏดังต่อไปนี้

4) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้มอบหมายให้สำนักวิชาการศึกษาทั่วไปและนวัตกรรมการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษารายวิชาการศึกษาทั่วไป โดยดำเนินการภายใต้กรอบหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 หลักสูตรดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ (สำนักวิชาการศึกษาทั่วไปและนวัตกรรมการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2555)

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร :

(1) เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจ ธรรมชาติของตนเอง ผู้อื่นและสังคมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

(2) เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ได้ สามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจบนพื้นฐานของ ข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เป็นวิทยาศาสตร์และตามหลักธรรม สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต รวมทั้งมีทักษะในการเสริมสร้างสุขภาพ มีทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

(3) เพื่อพัฒนาคุณภาพนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตในอุดมคติไทยที่สังคมต้องการ มีเจตคติที่ดี มีความซาบซึ้งในคุณค่าของสัจธรรมความดี ความงามและการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม ตระหนักในการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยบนรากฐานความเป็นไทย

(4) เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักในคุณค่าของวิถีชีวิต อันเป็นวัฒนธรรมและศิลปะทั้งของท้องถิ่นไทยและของประชาคมนานาชาติ

โครงสร้างของหลักสูตร : สำนักวิชาการศึกษาทั่วไปและนวัตกรรมการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้ระบุไว้ในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 ว่าให้นักศึกษาเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชาภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ หลักสูตรสามารถกำหนดให้มีรายวิชาใด ๆ ก็ได้ที่ต้องมาจากกลุ่มวิชาทั้ง 2 กลุ่ม โดยให้มีการกระจายอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละสาขาของมหาวิทยาลัย

การจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไป : จำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ต้องเรียนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต และเรียนครบทั้ง 3 กลุ่มวิชา ดังนี้

(1) กลุ่มวิชาภาษาให้เรียนไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต ใน 12 หน่วยกิต ให้เรียนวิชา บังคับ 3 รายวิชา 9 หน่วยกิต ได้แก่ วิชาการใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและการสืบค้น และภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะการเรียนรู้อีก 3 หน่วยกิต ให้เลือกเรียนอีก 1 รายวิชา

(2) กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้เรียนไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิตใน 9 หน่วยกิต ให้เรียนวิชาบังคับ 6 หน่วยกิต 2 รายวิชา ได้แก่ วิชาสุนทรียภาพกับชีวิต และสังคมไทยในบริบทโลกอีก 3 หน่วยกิต ให้เลือกเรียนอีก 1 รายวิชาจากรายวิชาที่กำหนด

(3) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เรียนไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิตใน 9 หน่วยกิต ให้เรียนวิชาบังคับ 6 หน่วยกิต 2 รายวิชา ได้แก่ วิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ และวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับคุณภาพชีวิต และอีก 3 หน่วยกิตให้เลือกเรียนอีก 1 รายวิชาจากรายวิชาที่กำหนด

5) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร หน่วยงานที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการรายวิชาการศึกษารายวิชาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้แก่ ศูนย์วิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร หน่วยงานดังกล่าวดำเนินงานตามกรอบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2554) หลักสูตรดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ (ศูนย์วิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2554)

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร :

(1) เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ มีวินัย มีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม ตลอดจนมีความซาบซึ้งเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(2) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่นและสังคม เรียนรู้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

(3) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการค้นคว้าเรียนรู้และมีทักษะในการใช้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารกับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล มีความเข้าใจ กระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และผลกระทบของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีต่อชีวิตมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม

(5) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เข้าใจการเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นของตนและสังคมไทย ตลอดจนเรียนรู้การปรับตัวของสังคม เศรษฐกิจไทย ในบริบทประชาคมอาเซียนและกระแสโลกาภิวัตน์

โครงสร้างหมวดวิชาศึกษาทั่วไป : การศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครกำหนดให้เรียนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต โดยกำหนดให้เรียนรายวิชาบังคับ 12 หน่วยกิต รายวิชาบังคับเลือก 9 หน่วยกิต รายวิชาเลือก 9 หน่วยกิต แต่ละกลุ่มรายวิชามีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาบังคับ 12 หน่วยกิต กำหนดให้เรียนกลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร จำนวน 9 หน่วยกิต จากรายวิชาต่อไปนี้ ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมแ่งสกลนคร

รายวิชาบังคับเลือก กำหนดให้เรียน 9 หน่วยกิต จาก 3 กลุ่มวิชาดังนี้ กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ 3 หน่วยกิต กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ 3 หน่วยกิต และกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์ 3 หน่วยกิต

รายวิชาเลือกให้เลือกรเรียนไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิต โดยเลือกไม่น้อยกว่า 3 กลุ่มวิชา และต้องไม่ซ้ำกับรายวิชาที่เรียนในกลุ่มวิชาบังคับเลือก

6) มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สำนักงานหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัย ได้นำเสนอหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2554) ที่ใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการวิชาการศึกษาทั่วไปไว้ดังต่อไปนี้ (สำนักงานหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2554)

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

- (1) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง
- (2) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล
- (3) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจธรรมชาติตนเอง ผู้อื่น และสังคม
- (4) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล และใช้ภาษา

ในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี

(5) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ

(6) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

(7) เพื่อเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้กับผู้เรียน

โครงสร้างของหลักสูตร หมวดวิชาศึกษาทั่วไป เรียนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต แบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา ได้แก่

(1) กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ เรียนไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต โดยเลือก 1 รายวิชา จากวิชาต่อไปนี้ สถานการณ์โลกปัจจุบัน สังคมและวัฒนธรรมไทย กฎหมายกับชีวิต และจิตวิทยาในการดำเนินชีวิต

(2) กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต โดยเลือก 2 รายวิชา จากรายวิชาต่อไปนี้ การรู้สารสนเทศ ชีวิตกับดนตรี ชีวิตกับสุนทรียภาพ ศิลปะเพื่อชีวิตร่วมสมัย ความจริงของชีวิตและคุณธรรมและจริยธรรมกับชีวิต

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันตกและภูมิภาคในภูมิภาคตะวันตก

2.3.1 ข้อมูลพื้นฐานของภูมิภาคตะวันตก

ภูมิภาคตะวันตก ประกอบด้วย จังหวัด 5 จังหวัด ได้แก่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ แต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่จังหวัดที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จังหวัดราชบุรี ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดนครปฐม ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และจังหวัดกาญจนบุรี ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี หรือเรียกย่อ ๆ ว่า ราชภัฏกลุ่ม พจนก. นั้นหมายถึงว่า ผู้วิจัยมุ่งความสนใจไปที่แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ใน 4 จังหวัด คือ เพชรบุรี นครปฐม ราชบุรี และกาญจนบุรี เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาจารย์ผู้สอนวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง มีโอกาสนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด

ภูมิภาคตะวันตกเป็นภูมิภาคที่มีความโดดเด่น ความน่าสนใจและมีประเด็นที่ควรศึกษาอยู่อย่างหลากหลาย เนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายด้านเชื้อชาติของประชากร มีความโดดเด่นด้านอุตสาหกรรมเกษตร มีความอุดมสมบูรณ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาคนี้มากขึ้นจนสามารถได้คำตอบว่าเพราะเหตุใดภูมิภาคนี้จึงเป็นแหล่งกำเนิดของภูมิปัญญามากมาย ส่งผลให้มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏในภูมิภาคนี้สามารถนำมาใช้การเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ได้อย่างเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของภูมิภาคตะวันตก โดยสรุปสาระสำคัญมาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, หน้า 13-40) ดังนี้

1) ลักษณะทางกายภาพของภูมิภาคตะวันตก มีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

(1) ภูมิภาคประเทศและภูมิอากาศ ภูมิภาคประเทศและภูมิอากาศตะวันตกแบ่งออกเป็น 4 เขตใหญ่ ๆ ดังนี้

เขตภูเขาและที่สูง ตลอดจนแนวตะวันตกของภาค ประกอบด้วยแนวเทือกเขาถนนธงชัยต่อเนื่องมาจากจังหวัดเชียงใหม่-ตาก จนถึงด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี ต่อจากนั้นเป็นแนวเทือกเขาตะนาวศรีไปทางใต้ตามแนวพรมแดนไทย-สหภาพเมียนมาร์

เขตที่ราบลูกฟูกตอนกลาง ถัดจากเขตภูเขาและที่สูงมาทางด้านตะวันออกเป็นที่ราบเชิงเขาและที่ราบลูกฟูกสลับกับแม่น้ำสายสั้น ๆ ดินค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตพืชไร่ที่สำคัญ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ละหุ่ง

เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่ด้านตะวันออกของภาค เป็นพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์ มี 2 เขตย่อย คือ (ก) ที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดสุพรรณบุรี มีดินอุดมสมบูรณ์และมีระบบชลประทานที่ดี เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของประเทศ (ข) ที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม มีดินอุดมสมบูรณ์และมีระบบชลประทานที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญ โดยมีข้าวและอ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก

เขตที่ราบชายฝั่งทะเล ตั้งแต่จังหวัดสมุทรสงครามบริเวณปากแม่น้ำแม่กลองลงมาทางจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ พื้นที่ช่วงจังหวัดสมุทรสงครามถึงบริเวณแหลมผักเบี้ยในจังหวัดเพชรบุรี เป็นดินเลน มีป่าชายเลนอยู่ทั่วไป ส่วนพื้นที่ตั้งแต่แหลมผักเบี้ยลงไปจนจรดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ชายฝั่งทะเลเป็นหาดทราย บางตอนมีความสวยงามและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น ชะอำ หัวหิน เป็นต้น

(2) ภูมิอากาศ ภูมิภาคตะวันตกโดยทั่วไปมีภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมเช่นเดียวกับภาคกลาง คือฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม และฤดูหนาวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-มกราคม ภูมิอากาศของภูมิภาคตะวันตกจะมีความแตกต่างกันมากระหว่างกลางวันกับกลางคืน อุณหภูมิระหว่างฤดูก็แตกต่างกันมากเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เนื่องจากมีเทือกเขาสูงตลอดแนวตะวันตก ขวางกั้นทิศทางลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่งผลให้หลังแนวเทือกเขาตะนาวศรีเป็นเขตเงาฝน มีปริมาณฝนน้อย เฉพาะอย่างยิ่งอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยไม่ถึง 1,000 มิลลิเมตรต่อปีเท่านั้น ในขณะที่บริเวณทิวเขาเป็นดินลมหอบอำเภอทองผาภูมิและอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จะมีปริมาณน้ำฝนสูงระหว่าง 1,600-2,400 มิลลิเมตรต่อปี

(3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมแล้วภูมิภาคตะวันตกเป็นภูมิภาค

ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ แร่ธาตุ และป่าไม้ เช่น กรมพัฒนาที่ดินได้วิเคราะห์ที่ดินแล้วพบว่า มีดินที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรม การทำป่าไม้และการเลี้ยงปศุสัตว์ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านจนได้ชื่อว่าเป็นภูมิภาคที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์มากแห่งหนึ่งของประเทศ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์มากดังจะเห็นได้จากมีป่าสงวนแห่งชาติ 59 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 แห่ง เขตอุทยานแห่งชาติ 6 แห่ง

(4) สภาพเศรษฐกิจ รายได้หลักของภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่มาจาก 3 ส่วน ได้แก่

การเกษตรซึ่งทำรายได้ให้กับภูมิภาคนี้ในจำนวนสูงสุด เกษตรกรรมหลักคือ การปลูกข้าวและพืชไร่ที่สำคัญ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง สับปะรด และการเลี้ยงปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคนมและการเลี้ยงหมู

อุตสาหกรรมที่สร้างรายได้มากที่สุด คืออุตสาหกรรมน้ำตาล

การท่องเที่ยว ภูมิภาคนี้ได้ชื่อว่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและหลากหลาย ประเภท สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว และเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภูมิภาคนี้

นอกจากประเด็นดังกล่าวข้างต้นแล้ว ภูมิภาคนี้ยังมีความน่าสนใจในฐานะเป็นภูมิภาคที่มีชายแดนติดต่อกับสหภาพเมียนมาร์ จึงมีรายได้จากการค้าขายชายแดนและแนวโน้มที่ดีของเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ คือได้รับผลกระทบในทางที่ดีจากโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายของสหภาพเมียนมาร์

(5) ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน ภูมิภาคตะวันตกเป็นภูมิภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและการประกอบอาชีพ ประกอบกับมีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพเมียนมาร์ ส่งผลให้ประชากรในภูมิภาคนี้มีชนกลุ่มน้อย ประกอบด้วย กะเหรี่ยง มอญ และพม่า เข้ามาอยู่อาศัยปะปนอยู่ตามบริเวณที่เป็นชายแดน ส่งผลให้มีความหลากหลายด้านเชื้อชาติของประชากรในด้านการตั้งถิ่นฐาน ประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้มีการตั้งถิ่นฐานในลักษณะชนบท แต่มีส่วนน้อยที่ตั้งถิ่นฐานในลักษณะชุมชนเมืองขนาดเล็ก

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันตกข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าภูมิภาคตะวันตกมีศักยภาพและความพร้อมในการเรียนรู้ ส่งสมความรู้จนเกิดเป็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ และมีคุณค่าของภูมิภาคนี้ เมื่อมีภูมิปัญญาสิ่งที่ตามมาก็คือ แหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3.2 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันตก

ผู้วิจัยมุ่งสนใจที่แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ใน 4 จังหวัด คือ ผู้วิจัยได้ศึกษา/ค้นคว้าจนสรุปได้ว่า ในภูมิภาคตะวันตกมีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า น่าสนใจมากมายและหลากหลายประเภท เพื่อยืนยันข้อสรุปข้างต้นผู้วิจัยจึงนำเสนอแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันตกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้/ภูมิปัญญาเหล่านั้นไปยังผู้ที่ต้องการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี บุคคลกลุ่มนี้มีคำที่ใช้เรียกหลากหลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา เป็นต้น เฉพาะในภูมิภาคตะวันตกมีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทนี้อยู่มากมาย ผู้วิจัยจึงรวบรวมมาเป็นตัวอย่างและเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น ดังนี้

รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
1. นายสำรอง แดงพลับ	-ความรู้ด้านการทำบัญชีครัวเรือน (ครูบัญชีอาสา) -ความรู้ด้านการอนุรักษ์และบำรุงดิน (หมอดิน)	
2. นายศรีวิชัย ทรงสุวรรณ	-ความรู้ด้านภาษา หนังสือและวรรณกรรม โดยเฉพาะการเขียนกวีนิพนธ์	68/2 หมู่ 9 ต.ดอนตะโก อ.เมือง จ.ราชบุรี
3. นางสาวอำไพ มัชฌมาน	-ความรู้ด้านภาษาศาสตร์โดยเฉพาะภาษามอญ -ความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตชาวมอญ	45 หมู่ 12 ต.คิ่งพยอม อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
4. นายวิรัช ขำมาลัย	-ความรู้ด้านการแสดงดนตรี -ความรู้/ความสามารถในการนำวัสดุต่าง ๆ มาผลิตเป็นเครื่องดนตรี	149 หมู่ 12 ต.คิ่งพยอม อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
5. นายสุรินทร์ เหลือลมัย	-ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดราชบุรี	อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
6. นายประยูร วิสุทธิไพศาล	-ความรู้ด้านการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนมะพร้าว น้ำหอมและชมพู ทับทิมจันทร์	44 หมู่ 5 ต.ดอนคลัง อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
7. นายพิเศษ สงเคราะห์	-ความรู้ด้านการประมง โดยเฉพาะการเพาะเลี้ยงปลาสวยงามและพันธุ์ไม้น้ำ	33/1 หมู่ที่ 1 ต.คลองตากุด อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
8. นายไพศาล อัดโสภณ	-ความรู้ทางด้านภาษา วัฒนธรรม	

	ประเพณี ศิลปะและประวัติศาสตร์ ไทย	
9. นายเกษม ขวัญดี	-ความรู้/ความชำนาญในด้าน จิตรกรรม ประติมากรรมด้านปูนปั้น การเขียนลายไทย	1 หมู่ 2 ต.โพหัก อ.บางแพ จ.ราชบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
10. นายอรุณ น่วมไข่	-ความรู้/ความชำนาญ ในการตอกฉัตร	203 หมู่ 6 ต.โพหัก อ.บางแพ จ.ราชบุรี
11. นายเทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ	-ความรู้ทางด้านจิตรกรรม	121/1 หมู่ 7 ต.บ้านโป่ง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
12. นายแขวง ขาวสะอาด	-ความรู้ด้านศิลปะปูนปั้น การแกะสลักลวดลายไทย	26/1 หมู่ 7 ต.ดอนทราย อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
13. นายประเสริฐ อรชร	-ความรู้ด้านศิลปะปูนปั้นและ การแกะสลักลวดลายไทย	140 หมู่ 9 ต.บ้านเลื่อ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
14. นายสุทิน เกอเลอะ	-ความรู้ด้านศิลปะปูนปั้นและ การแกะสลักลวดลายไทย	28 หมู่ 4 ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
15. ว่าที่ร้อยตรีสุภักดิ์ อนุกุล	-ความรู้ด้านจิตรกรรม	85/1 หมู่ 3 ต.บางแพ อ.บางแพ จ.ราชบุรี
16. นายเทพ ทองลิ้ม	-ความรู้ด้านดุริยางค์ศิลป์	47 หมู่ 4 ต.จอมบึง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
17. นายเลี่ยม แก้วทิมา	-ความรู้ด้านเพลงพื้นบ้าน	106 หมู่ 3 ต.โพหัก อ.บางแพ จ.ราชบุรี
18. นายสายัณห์ ยอดยิ่ง	-ความรู้ด้านการเชิดหนังตะลุง	43 หมู่ 3 ต.หนองปลาหมอ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
19. นายทองหล่อ เคลื่อสำริด	-ความรู้ด้านเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะ เพลงปรบไก่อ	50 หมู่ 2 ต.เกาะศาลพระ อ.วัดเพลง จ.ราชบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง

20. นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์	-ความรู้ด้านศิลปะการแสดง หนังใหญ่	
21. นายกิม กงเหลียง	-ความรู้/ความชำนาญในพิธีกรรม ดั้งเดิมของชาวลาวเวียงและการทำ ขวัญนาคเป็นภาษาลาวเวียง	
22. นายอุดม สมพร	-ความรู้/ความชำนาญเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวไทย-ยวน โดยเฉพาะผ้าจากเมืองคูบัว และเป็น ผู้ร่วมก่อตั้งจิตอาสาพัฒนา บ้านคูบัว	21/23 ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี
23. นายเบาะ กงจก	-ความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรมและ ประเพณีชาวกะเหรี่ยง	124/3 หมู่ 5 ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี
24. นายรวย ชีช่วง	-ความรู้ด้านการประกอบพิธีกรรม ของชาวกะเหรี่ยง	39 ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี
25. นายชูศิลป์ ชีช่วง	-ความรู้ด้านการพูดและการร้องเพลง ภาษากะเหรี่ยง	93/1 หมู่ 1 ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี
26. นายเกรียงไกร ชีช่วง	-ความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรมและ ประเพณีชาวกะเหรี่ยง	1 หมู่ 1 ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี
27. นายเตียง ซอระะ	-ความรู้ด้านการพูด การร้องเพลง และการสร้างบ้านของชาวกะเหรี่ยง	95/1 หมู่ 1 ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี
28. นางทองสุข ไทรสังิตากุล	-ความรู้ในด้านการทอผ้าพื้นเมือง	53 หมู่ 2 ต.ไผ่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี
29. นางพรรษา ลำไยนิโรธ	-ความรู้ด้านการทอผ้าและการย้อมสี ธรรมชาติ	27 หมู่ 4 ต.เขาโจด อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
30. นางมะแสงเซ่ง สวัสดิ์ถนอม	-ความรู้ด้านการทอผ้าพื้นเมือง โดยเครื่องมือและวิธีการทอแบบ ดั้งเดิม	หมู่บ้านองหลู หมู่ 3 ต.นาสวน อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
31. นางวิไลพร เกิดวิเศษสิงห์	-ความรู้ด้านการทำผ้าไหมบาติก	ศูนย์หัตถกรรมผ้าไหม บาติก 19/2 หมู่ 14 ต.บ้านเขาพุ อ.บ่อพลอย

		จ.กาญจนบุรี
32. นางจรี ชื่นตา	-ความรู้ด้านการผลิตเครื่องจักสานจากไม้ไผ่	32/1 หมู่ 3 ต.ท่าขนุน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
33. นางเฉลียว สัมฤทธิ์	-ความรู้ด้านการสานกระดังและทำไม้กวาด	445/5 หมู่ 1 ต.ท่าขนุน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
34. นางดารณี ถิ่นขจร	-ความรู้ด้านการสานแฝก	หมู่ 4 ต.ศรีมงคล อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
35. นายทรงวุฒิ เกกิงวิทย์สถาพร	-ความรู้ด้านการถักแห	9 หมู่ 2 ต.ไล่โว่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี
36. นางทวายเป็น ศิริเลิศ	-ความรู้ด้านการสานพัด	96 หมู่ 2 ต.ลุ่มสุม อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
37. นายมงคล มารทอง	-ความรู้ด้านการสานแข่ง	บ้านท่ากระดาน หมู่ 2 ต.ท่ากระดาน อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
38. นายคำน้อย ทองสุข	-ความรู้ด้านการผลิตเครื่องจักสานจากไม้ไผ่	13/4 หมู่ 8 ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
39. นายบุญโสม กองสิงห์	-ความรู้ด้านการทำเครื่องเรือนด้วยไม้	หมู่ 6 ต.ด่านแม่ละบน อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี
40. นายแสน บัวระภา	-ความรู้ด้านช่างไม้	หมู่ 1 ต.ชะแล อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
41. นายสุวิทย์ สุขศรี	-ความรู้ด้านการตีมีด	12/7 หมู่ 8 ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
42. นางกิมไฉ่ สิริพุกษา	-ความรู้ด้านพลอยไพลิน นิล และการผลิตสินค้าจากพลอยไพลิน	284/31 ถ.แสงชูโต ต.บ้านเหนือ อ.เมือง

	และนิล	จ.กาญจนบุรี
43. นางกิงกาญจน์ องค์กรลอย	-ความรู้ด้านการประดิษฐ์ดอกไม้	169/5 หมู่ 1 ต.ท่าขนุน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
44. นางม่วย ทรัพย์วัฒนไพศาล	-ความรู้ด้านการประดิษฐ์ดอกไม้ จากยางพารา	91/3 หมู่ 7 ต.ลิ้นถิ่น อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี
45. น.ส.สาหร่าย พรายทอง	-ความรู้ด้านการตัดกระดาษแก้วและ กระดาษว่าวเป็นรูปต่าง ๆ	หมู่ 4 บ้านทุ่งเรือโคลน ต.ศรีมงคล อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
46. นายสมชัย ขำพาลี	-ความรู้ด้านการประดิษฐ์เครื่อง ดนตรีไทย โดยเฉพาะระนาดเอก และซอ	49 หมู่บ้านเขาปูน ต.หนองหญ้า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี
47. นายพงษ์ศักดิ์ พิลาสกุล	-ความรู้ด้านการผลิตเบญจรงค์ ลายไทย	66/18 หมู่ 1 ต.ทวายเหนือ อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
48. ภัทรกมล จรูญรัตน์	-ความรู้ด้านการผลิตอุปกรณ์ในการ ดูดฝุ่นและน้ำมันดูดฝุ่น	99/14 บ้านทุ่งทอง หมู่ 4 ต.ทุ่งทอง อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี
49. นางมนรัตน์ สารภาพ	-ความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตร	ไร่คุณมน เลขที่ 357 หมู่ 2 ต.หนองกุ่ม อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี
50. นายสายัณห์ โพธิ์ศรีทอง	-ความรู้ด้านการประพันธ์และ การขับร้องเพลงพื้นบ้านภาคกลาง เช่น เพลงอีแซว เพลงฉ่อย ลำตัด ลิเก ฯลฯ	โรงเรียนเลาขวัญ ราษฎร์บำรุง อ.เลาขวัญ จ.กาญจนบุรี
51. นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์	-ความรู้ด้านงานปูนปั้นสกุลช่าง เมืองเพชร	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
52. นายบรรจบ บุญประเสริฐ	-ความรู้ด้านงานปูนปั้นสกุลช่าง เมืองเพชร	ต.บางจาน อ.เมือง จ.เพชรบุรี
53. นางบาหยัน รอดจากทุกข์	-ความรู้ด้านงานปูนปั้นสกุลช่าง เมืองเพชร	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
54. นายนิยม คงคาเพชร	-ความรู้ด้านงานปูนปั้นสกุลช่าง	39/1 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม

	เมืองเพชร	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
55. นายสมบัติ พูลเกิด	-ความรู้ด้านงานปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรและงานจิตรกรรมไทย	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
56. นายเฉลิม พึ่งแดง	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทยและการจำหมักหนังใหญ่	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
57. นายจักรี จันทรวโรจน์	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทย	อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี
58. นายหิรัณยกร พูลศักดิ์	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทย	47 หมู่ 11 ต.บางขุนไทร อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
59. นายวัชร ช่างโชติ	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทย	88/1 หมู่ 12 ต.ดอนยาง อ.เมือง จ.เพชรบุรี
60. นายธานินทร์ ชื่นใจ	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทย	48 ถ.ท่าหิน ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
61. นายมนู เนตรสุวรรณ	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทย	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
62. นางกรุณา สุทรานันท์	-ความรู้ด้านจิตรกรรมไทย	อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี
63. นายวิเชียร เกาพันธ์	-ความรู้ด้านการลงรัก ปิดทองและประทับกระຈกบนงานปูนปั้น	173/4 ถ.พงษ์สุริยา ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
64. น.ส.ปัญชลี เดชคง	-ความรู้ด้านการลงรัก ปิดทองและประทับกระຈกบนงานปูนปั้น	อ.ล้านลาด จ.เพชรบุรี
65. น.ส.สุภาพ พันธุ์ศิริ	-ความรู้ด้านการปั้นหัวโขน/หัวละคร	38 ถ.นอญ ต.คลองกระแซง อ.เมือง จ.เพชรบุรี
66. นายอรุณ ชื่นอารมณ์	-ความรู้ด้านการปั้นหัวสัตว์	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
67. นางปราณี สวัสดิ์แดง	-ความรู้ด้านการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการแปรรูปผลไม้และข้าว	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรม มหาสวัสดิ์ ต.มหาสวัสดิ์ อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม
68. นายบุญเลิศ ไทยหัตถกุล	-ความรู้ด้านการเพาะ การแปรรูปและการจำหน่ายเห็ด	ศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทย

		ต.กระทู้ล้ม อ.สามพราน จ.นครปฐม
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
69. พระครูสุธรรมนาถ	-ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย โดยเฉพาะการผลิตยาสมุนไพรและ การใช้สมุนไพรรักษาโรค	วัดปลักไม้ลาย ต.ทุ่งขวาง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม
70. นางสุตาจันทร์ ศานติสาธิตกุล	-ความรู้ด้านการผลิตและจำหน่าย หมอนเพื่อสุขภาพที่ผลิตจากเปลือก ถั่วงอก	กลุ่มสตรีแม่บ้าน ต.อ้อมใหญ่ อ.สามพราน จ.นครปฐม
71. นายจันทกริทธิ์ สุขสวัสดิ์	-ความรู้ด้านงานช่างประดับมุก คือ การฝังมุกบนชิ้นงานให้เกิดความคงทน สวยงามและมีลวดลายที่ชัดเจน	38 หมู่ 8 ต.บัวปากท่า อ.บางเลน จ.นครปฐม
72. นายกิมเฮง เสน่ห์เสาวรส	-ความรู้ในการผลิตหมวกก๊วยโล้ย	7 หมู่ 6 ต.นครปฐม อ.เมือง จ.นครปฐม

2.3.2.2 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทสื่อ/เทคโนโลยีและนวัตกรรม

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทสื่อ/เทคโนโลยีและนวัตกรรม หมายถึง สื่อ โสต
อุปกรณ์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มนุษย์คิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ในการจัดเก็บ เผยแพร่และ
ให้บริการข้อมูล ข่าวสาร องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทนี้
มีหลากหลายมากเกินกว่าจะรวบรวมไว้ได้หมดในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงขอรวบรวมมาเป็นตัวอย่าง
ดังนี้

ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
1. ฐานข้อมูลเอกสาร โบราณภูมิภาค ตะวันตก	ให้ความรู้เกี่ยวกับเอกสาร โบราณทุกประเภทในภูมิภาค ตะวันตก	ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินธร	ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินธร
2. ฐานข้อมูลรายชื่อ วรรณกรรมท้องถิ่น ภาคตะวันตก	ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรม ท้องถิ่น วรรณกรรมพื้นบ้าน ในภูมิภาคตะวันตก	หอสมุดพระราชวัง สนามจันทร์	หอสมุดพระราชวังสนาม จันทร์มหาวิทยาลัย ศิลปากร อ.เมือง จ.นครปฐม

ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
3. ฐานข้อมูล ภาคตะวันตก	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นทุก ๆ ด้านของภูมิภาค ตะวันตก	หอสมุดพระราชวัง สนามจันทร์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร	หอสมุดพระราชวังสนาม จันทร์มหาวิทยาลัย ศิลปากร อ.เมือง จ.นครปฐม
4. วิทยุชุมชนเพื่อน ชาวนา คลื่นความถี่ 105.25	-ความรู้ด้านการเกษตร และเทคโนโลยีการเกษตร	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	191/3 หมู่ 9 ต.ท่าคอย อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี
5. วิทยุชุมชนตำบล ดอนแร่ คลื่นความถี่ 104.50	ให้ความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร บ้านเมืองและความ เคลื่อนไหวในชุมชน	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	อบต.ดอนแร่ 57 หมู่ 1 ต.ดอนแร่ อ.เมือง จ.ราชบุรี
6. วิทยุชุมชนวัดโพธิ์ บัลลังก์ คลื่นความถี่ 103.75	ให้ความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร บ้านเมืองและความ เคลื่อนไหวในชุมชน	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	วัดโพธิ์บัลลังก์ หมู่ 3 ต.คิ่งพะยอม อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
7. วิทยุชุมชนเพื่อน ชุมชนปฐมอโศก คลื่นความถี่ 107.90	-ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	โรงเรียนสัมมาสิกขา ชา 66 หมู่ 5 ต.พระประโทน อ.เมือง จ.ราชบุรี
8. วิทยุชุมชนวัดสิรินธร เทพรัตนาราม คลื่นความถี่ 103.75	ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	วัดสิรินทรเทพรัตนาราม
9. วิทยุชุมชนน้ำตก ไทรโยคน้อย คลื่นความถี่ 98.75	ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	93 หมู่ 3 ต.ท่าเสา อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
10. วิทยุชุมชนคน หนองปรี่ คลื่นความถี่ 93.25	ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	ศาลาเอนกประสงค์ หมู่ 3 ต.หนองปรี่ อ.เลาขวัญ จ.กาญจนบุรี
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
11. วิทยุชุมชนคน ไทรโยค คลื่นความถี่ 88.00	ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	คณะกรรมการสถานี วิทยุชุมชน	321/1 หมู่ 3 ต.ท่าเสา อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
12. วิทยุชุมชน 100.75	ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	คณะกรรมการสถานี	ร้านไฟร์อาร์ท หมู่ 2

กลุ่มปฏิรูปสื่อ		วิฑูรย์ชุมชน	ต.ท่ามะขาม อ.เมือง จ.กาญจนบุรี
13. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่นเพชรภูมิ	นำเสนอข่าวสารและ เหตุการณ์สำคัญในภูมิภาค ตะวันตกและจังหวัดเพชรบุรี	นายประโยชน์ สุนทรวาที	80 หมู่ 4 ถ.เพชรเกษม อ.เมือง จ.เพชรบุรี
14. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่นสาส์นมวลชน	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดเพชรบุรี	นายอนุราช เทพาสิต	6 ถ.มาตรยาววงศ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
15. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่นปฏิรูป	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดเพชรบุรี	คุณศิริกุล สีตารมณ	183/2 หมู่ 3 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี
16. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่นพลังชน	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดเพชรบุรี	นายสุมิทธิ มิตรกุล	177 หมู่ 5 ต.บ้านหม้อ ถ.เพชรเกษม อ.เมือง จ.เพชรบุรี
17. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลอง	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายปรัชญา จรดล	22/18 หมู่ 2 ถ.เพชรเกษม ต.เจดีย์หัก อ.เมือง จ.ราชบุรี
18. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น เวสเทิร์นนิวส์	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายทศพล แก้วทิมา	251/10 ถ.ราษฎร์ ยินดี อ.เมือง จ.ราชบุรี
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
19. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ทางด่วนธุรกิจ	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายกรรณพล ฉวีศักดิ์	135/35 ถ.มนตรี สุริยวงศ์ อ.เมือง จ.ราชบุรี
20. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น สยามนิวส์	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายประดิษฐ์ อุณหโชติ	89 หมู่ 3 ถ.เพชรเกษม สายเก่า จ.ราชบุรี
21. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ไทยพัฒนา (ฉบับธนบุรีไทย)	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายรัตนชัย คีนประเสริฐ	ส.รัตนการพิมพ์ ท่ารถ บขส. 78 อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
22. หนังสือพิมพ์	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ	นายประวิทย์	11/4 หมู่ 3

ท้องถิ่น ราชบุรีนิวส์	ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	ลิ้มเจริญ	ต.เจดีย์หัก อ.เมือง จ.ราชบุรี
23. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ก้าวหน้า	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายเฉลิมศักดิ์ จงเจริญ	81/9 ถ.ศพาธร อ.เมือง จ.ราชบุรี
24. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น หลักเมือง	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายไพโรจน์ มหัทธ ธรรม	230/22 ซ.ร่วมสุข ถ.มนตรีสุริยวงศ์ อ.เมือง จ.ราชบุรี
25. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ปุณชน	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นางนวลพร บันเทงจิต	133/1 ถ.ไกรฤกษ์ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
26. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ข่าวภาค 7	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายเกษม แก้วบริสุทธิ์	6/6 ซ.2 ถ.เขาสูง อ.เมือง จ.ราชบุรี
27. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น สู่ชนบท	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายชินทร สันโดษ	22/1 หมู่ 13 ต.เกาะพลับพลา อ.เมือง จ.ราชบุรี
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
28. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น บ้านโป่งนิวส์	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายวิเชียร สระเสียงดี	111 ต.บ้านปากแรด อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
29. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ฐานเสรี เศรษฐกิจ	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายดุสิต รัตนะกุล	70/8 ถ.ราษฎร์ยินดี ต.ดอนตะโก อ.เมือง จ.ราชบุรี
30. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ไทยรักษ์	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายสุรชัย วิจนากร	7/7 ถ.ราษฎร์ยินดี ซ. 1 อ.เมือง จ.ราชบุรี
31. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น เจาะประเด็นข่าว	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายดุสิต ลิ้มพัฒนานกร	หมู่บ้านทิพย์นิเวศน์ ถ.เสือป่า อ.เมือง จ.ราชบุรี
32. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น เสียงปวงชนชาวไทย	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายมนต์ชัย ชูชัย วุฒิพงศ์	75 หมู่ 15 ถ.ทพพล ต.ปากแรด อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
33. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น มติธรรม	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ	นายมนต์ชัย บุญเสริม	20/5 ถ.สมบุญคุณ อ.เมือง จ.ราชบุรี

	จังหวัดราชบุรี		
34. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น ยุคใหม่	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายสายันต์ ศรีสมุทรนาค	59 หมู่ 5 ต.พงสวาย อ.เมือง จ.ราชบุรี
35. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น คอมมานโด	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	นายยงยุทธ บุญวรรณ	418/6 หมู่ 13 ต. สวนกล้วย อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
36. หนังสือเรื่องราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และ ข้อมูลอื่น ๆ ที่น่าสนใจของ จังหวัดราชบุรี	ประพิณ ออกเวหา	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
37. หนังสือเรื่อง ดนตรี ของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัด ราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรี พื้นบ้านของกะเหรี่ยงราชบุรี	พีระชัย ลิ้มบุญผล	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง
38. หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น	ข่าวสารและเหตุการณ์สำคัญ ในภูมิภาคตะวันตกและ จังหวัดราชบุรี	กองบรรณาธิการ	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง
39. หนังสือเรื่อง 37 ปี วิทยาลัยครูหมู่บ้าน จอมบึง ราชบุรี	ประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการของมหาวิทยาลัย ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง	วิทยาลัยครูหมู่บ้าน จอมบึง	สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง
40. หนังสือเรื่อง 8 ชชาติพันธุ์ในจังหวัด ราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและ ความเป็นอยู่ของ 8 ชชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดราชบุรี	สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี	สำนักวิทยบริการ
41. หนังสือเรื่อง เพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และ วัฒนธรรมของเพชรบุรี	ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเพชรบุรี	สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
42. หนังสือเรื่อง เพชรบุรี 2442	ให้ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของเพชรบุรี	สถาบันราชภัฏ เพชรบุรี	สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
43. หนังสือเรื่อง	ให้ความรู้เกี่ยวกับ	วิลาวัณย์ ฤดีศาน	สำนักวิทยบริการฯ

เพชรบุรี	ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การท่องเที่ยวของ จังหวัดเพชรบุรี		มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
44.หนังสือเรื่อง ประวัติมหาดไทย ส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับการเมือง การปกครองที่เกี่ยวข้องกับ จังหวัดเพชรบุรี	สำนักงานจังหวัด เพชรบุรี	สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
45.หนังสือเรื่อง ประวัติวัดมหาธาตุ เพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับ วัดมหาธาตุในจังหวัดเพชรบุรี	วัดมหาธาตุเพชรบุรี	สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
46.สรุปผลการวิจัย ระยะแรก (2534-35) ประเมินศักยภาพทาง นิเวศวิทยาและยุทธวิธี การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และความเสื่อมโทรม ของสิ่งแวดล้อม : กรณี จังหวัดเพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติ ความ เสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และการจัดการดูแล อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมของจังหวัด เพชรบุรี	สถาบันราชภัฏ เพชรบุรี	สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
47.การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมเพื่อ ประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงเสริมสร้างความ เข้มแข็งชุมชนทอกระเบื้องใน เขตชายแดนไทยและพม่าด้าน จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมา พัฒนาและเสริมสร้างชุมชน ทอกระเบื้องตามแนว ชายแดนไทยและพม่าด้าน จังหวัดราชบุรี มีความเข้มแข็ง	รศ.สุทิน สอนองพันธ์	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
48. บทบาทผู้นำและ การผสมผสานทาง วัฒนธรรม : ศึกษากรณี ชุมชนทอกระเบื้องใน จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทผู้นำ ในการผสมผสานทาง วัฒนธรรมของชุมชนทอกระเบื้อง ในจังหวัดราชบุรี	ดวงกมล วรรณโนทัย	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
49. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	โกศล มีคุณ	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
50. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องการพัฒนาพืชสมุนไพรที่มาจากภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ไปพัฒนาพืชสมุนไพรให้เป็นยาสมุนไพร	ธนิศร พิณทอง	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
51. การศึกษาพัฒนาการของรูปแบบและลวดลายของโอ่งมังกร จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและพัฒนาการของลวดลาย ที่ปรากฏบนโอ่งมังกรของ จังหวัดราชบุรี	ปรียาพร บุชบา	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
52. ภูมิปัญญาไทยท้องถิ่นบางแพ	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของบางแพ ราชบุรี	สภาวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
53. ราชบุรี : ดินแดนวัฒนธรรมแม่น้ำแม่กลอง และสายหมอกแห่งขุนเขาตะนาวศรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่น่าสนใจของจังหวัดราชบุรี	สำนักงานวัฒนธรรม และกีฬาจังหวัดราชบุรี	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
54. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง พืชสมุนไพร ชาวกะเหรี่ยงสวนผึ้ง	ให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและการใช้สมุนไพรของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	สุรเศรษฐ์ บุญเกตุ	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

			หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
55. พจนานุกรม ภาษาถิ่นในจังหวัด ราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับความหมาย การเขียนและการออกเสียง ภาษาท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี	สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
56. อาหารพื้นถิ่น ชาติพันธุ์จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับสูตรอาหาร วิธีการปรุง และประโยชน์ของ อาหารพื้นบ้านในจังหวัด ราชบุรี	สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
57. ประเพณีมอญ ที่สำคัญ	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและ ประเพณีของชาวมอญ	จวน เครือวิชฌยาจารย์	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
58. โองมั่งกรราชบุรี ภูมิปัญญาสามแผ่นดิน	ให้ความรู้เกี่ยวกับโองมั่งของ จังหวัดราชบุรี โดยมุ่งเน้นที่ ความเป็นมาและการผลิต	สมาคมเครื่องเคลือบ ดินเผาราชบุรี	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
59. การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาการแพทย์ พื้นบ้านของกะเหรี่ยง ราชบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ การแพทย์พื้นบ้านในการดูแล สุขภาพของกะเหรี่ยง ใน จังหวัดราชบุรี	อรรรัตน์ วงศ์ศิลป์	สำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
60. เพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวและอื่น ๆ ของ จังหวัดเพชรบุรี	สุดารา สุธฉาย สำนักพิมพ์สารคดี	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
61. ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรี ใน หลาย ๆ ด้าน	ศูนย์ช่วยเหลือ ทางวิชาการ พัฒนาชุมชน เขต 7	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี

62. นครปฐม	ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูล พื้นฐาน ความโดดเด่นและ ความน่าสนใจของจังหวัด นครปฐมในทุก ๆ ด้าน	วันวิสา นียมทรัพย์	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม
63. นครปฐม	ให้ความรู้เกี่ยวกับจังหวัด นครปฐมในทุก ๆ ด้าน	สมัย สุทธิธรรม	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม
64. นครปฐม : เมือง แห่งพระปฐมเจดีย์	ให้ความรู้เกี่ยวกับ พระปฐมเจดีย์ โดยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและ ความสัมพันธ์ของพระปฐม เจดีย์ที่มีต่อชาวนครปฐม	มาลี แดงดอกไม้	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม
65. วิทยานิพนธ์ เรื่อง พิธีกรรมและประเพณี ของชาวไทยยวน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	ให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม และ จารีตประเพณีในวิถีชีวิตของชาว ไทยยวน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	อำพร ขุนเนียม มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม	สำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม
ชื่อ/ประเภทของสื่อ	ข้อมูล/ความรู้	ผู้ผลิต/ผู้รับผิดชอบ	ที่อยู่/สถานที่ติดต่อ
66. วิทยานิพนธ์ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ของกลุ่มเกษตรกรใน ตำบลไร่ขิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นและการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการเกษตรของ เกษตรกรในตำบลไร่ขิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม	นิสรัตน์ วรวงศาภิจุล มหาวิทยาลัยราชภัฏ ธนบุรี	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ธนบุรี
67. วิทยานิพนธ์ เรื่องการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ผ้าทอ พื้นเมือง กลุ่มทอผ้า ตำบลไผ่หุช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การออกแบบ และการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของ กลุ่มทอผ้าตำบลไผ่หุช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	สมประสงค์ สงฆ์ทอง มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล พระนคร	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ วิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลพระนคร
68. วิทยานิพนธ์ เรื่องศึกษาเชิงวิเคราะห์	ให้ความรู้เกี่ยวกับละครชาตรี ใน จังหวัดเพชรบุรี อย่างรอบด้าน	ยุพาวดี สุขจำเริญ มหาวิทยาลัยราชภัฏ	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี

ละครชาตรี คณะพรหมสุวรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	เช่น การบริหารจัดการ คณะละคร การแสดงและ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นต้น	เพชรบุรี	สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบุรี
69. กาญจนบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี แหล่งท่องเที่ยวและข้อมูลอื่น ๆ ที่น่าสนใจของจังหวัดกาญจนบุรี	สำนักพิมพ์สารคดี	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ กาญจนบุรี
70. กาญจนบุรี ดินแดน ก่อนประวัติศาสตร์	ให้ความรู้เกี่ยวกับ แหล่งอารยธรรม และแหล่งโบราณคดี ในจังหวัดกาญจนบุรี	วรุณ สุวรรณฤทธิ์	สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยี สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ กาญจนบุรี

2.3.2.3 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาคารสถานที่

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาคารสถานที่ หมายถึง อาคารสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อจัดเก็บและให้บริการองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับในภูมิภาคตะวันตก ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทนี้ที่อาจารย์ผู้สอนรายวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 4 แห่ง สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ดังต่อไปนี้

รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
1. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของจังหวัดเพชรบุรี	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครศรีอยุธยา	-ให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุ ในจังหวัดเพชรบุรี	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
3. ศูนย์แสดงและสาธิตงานสกุล ช่างเมืองเพชร	ให้ความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของ สกุลช่างเมืองเพชรและจัดแสดงผล งานชิ้นเด่น ๆ ของช่างสกุล เมืองเพชร	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
4. ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่/ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นและอื่น ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยทรงดำ	อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี
5. พิพิธภัณฑ์บ้านถนอม	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่	อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี

	เป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรม ของชาวลาวโซ่ง	
6. พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ วัดพลับพลาชัย	ให้ความรู้เกี่ยวกับหนังใหญ่อย่างครบ วงจรตั้งแต่ประวัติความเป็นมา การแกะสลักตัวหนัง ตลอดจน การแสดงหนังใหญ่	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
7. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัด เพชรบุรี	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
8. สำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้าน จอมบึง	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของจังหวัดราชบุรี	อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
9. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดราชบุรี	ให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณ สถาน โบราณวัตถุที่น่าสนใจของ จังหวัดเพชรบุรี	อ.เมือง จ.ราชบุรี
10. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความ เป็นอยู่ของชาวมอญ	อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
11. พิพิธภัณฑ์ทอไทย	ให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันของชาวราชบุรี	อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี
12. ศูนย์สืบทอดศิลปผ้าจก	-ให้ความรู้เกี่ยวกับผ้าจกของชาว ไทยยวน ตั้งแต่ประวัติความเป็นมา กระบวนการทางลวดลายของผ้าจก และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัผ้าจก อย่างครบกระบวนการ	อ.เมือง จ.ราชบุรี
13. พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน	-ให้ความรู้เกี่ยวกับหนังใหญ่ ตั้งแต่ ประวัติความเป็นมา การแกะสลัก ตัวหนัง ศิลปะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับหนังใหญ่ ตลอดจนมีการแสดง หนังใหญ่	อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
14. สำนักวิทยบริการและ เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของจังหวัดนครปฐม	อ.เมือง จ.นครปฐม
15. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร	ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของจังหวัดนครปฐม	อ.เมือง จ.นครปฐม

พระราชวังสนามจันทร์		
รายชื่อ	องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ให้บริการ	ที่ตั้ง
16. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล	ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท	อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม
17. พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย	ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ไฟเบอร์กลาสปั้นหุ่น ศิลปะในการจัดแสดงหุ่น ประเพณีและวัฒนธรรมไทย	อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม
18. พุทธมณฑล	ให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา	อ.สามพราน จ.นครปฐม
29. ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยงบ้านหินสื	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง	อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี
20. พิพิธภัณฑ์วิถีชาวนา วัดชะอำคีรี	ให้ความรู้เกี่ยวกับชาวนาและการทำงานทุกขั้นตอน โดยเฉพาะวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวนา	อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
21. พิพิธภัณฑ์ใต้แม่น้ำเพชรบุรี	-ให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาที่ค้นพบในแม่น้ำเพชรบุรี	อ.เมือง จ.เพชรบุรี
22. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหนองจิก	ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำเพชรบุรี	อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี

2.3.2.4 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภททรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่เกิดตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ถ้ำ ชายทะเล และอื่น ๆ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ ที่จะหล่อหลอมให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติและใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ในภูมิภาคตะวันตกมีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทนี้อยู่หลากหลาย ผู้วิจัยจึงรวบรวมแหล่งเรียนรู้ประเภทนี้ไว้ดังต่อไปนี้

ชื่อ	ข้อมูล/ความรู้ที่มี	สถานที่ตั้ง	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1. อุทยานแห่งชาติ	ระบบนิเวศของถ้ำ น้ำตกและ	อำเภอไทรโยค	กรมอุทยานแห่งชาติ

เขื่อนศรีนครินทร์	ทะเลสาบของเขื่อน	ศรีสวัสดิ์ และ ทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
2. อุทยานแห่งชาติ ทองผาภูมิ	สภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศ พืชพรรณและสัตว์ป่าใน เขตร้อน	อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
3. อุทยานแห่งชาติ ถ้ำธารลอด	ระบบนิเวศวิทยาของถ้ำ หินงอกหินย้อย และโครง กระดูกของมนุษย์โบราณ	อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
4. อุทยานแห่งชาติ น้ำตกเอราวัณ	ระบบนิเวศวิทยาของน้ำตก พืชพรรณและสัตว์ป่า ในเขตร้อน	อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
5. อุทยานแห่งชาติ เขาแหลม	ระบบนิเวศของน้ำตก สภาพ ป่าชนิดต่าง ๆ พืชพรรณและ สัตว์ป่าในเขตร้อน	อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
6. อุทยานแห่งชาติ ลำคลองงู	ความหลากหลายของ พืชพรรณและสัตว์ป่า ในป่าดิบแล้งและ ป่าเบญจพรรณ	อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
7. อุทยานแห่งชาติ ไทรโยค	ระบบนิเวศของป่าในเขตร้อน ระบบนิเวศของแม่น้ำและ สัตว์ที่น่าสนใจ คือ ค้างคาว คุณทิติ	อำเภอทองไทรโยค และทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
8. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร	ความรู้เกี่ยวกับป่าไม้ สัตว์ป่า	อำเภอทองไทรโยค และทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
ชื่อ	ข้อมูล/ความรู้ที่มี	สถานที่ตั้ง	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
9. ถ้ำเขาบิน	ระบบนิเวศของถ้ำ	อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี	องค์การบริหาร ส่วนตำบลจอมบึง
10. น้ำตกแก่งหิน	ระบบนิเวศของน้ำตกที่ตกลง บนหินแกรนิต	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
11. เขากระโจม	ศึกษาป่าไม้และพืชพรรณ บนภูเขาสูง และการเกิด ทะเลหมอก	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	ฐานปฏิบัติการตำรวจ ตระเวนชายแดน 137

12.แก่งส้มแมว	ระบบนิเวศและพรรณไม้ป่า ริมลำธาร	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	ศูนย์ศึกษาพรรณไม้ สมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์
13.ธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง	การใช้ประโยชน์จากธาร น้ำร้อนและบ่อน้ำแร่ร้อน ธรรมชาติ	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	บริษัทราชบุรีเมืองแร่ จำกัด
14.ถ้ำจอมพล	ระบบนิเวศของถ้ำ หินงอกหินย้อยและ พรรณไม้ป่า	อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี	เทศบาลอำเภอ จอมบึง
15.ศูนย์แสดงพันธุ์ สัตว์ป่าเขา ประทับช้าง	วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของ สัตว์ป่านานาชนิด	อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
16.อุทยานแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ไทยประจัน	ระบบนิเวศของป่า น้ำตก และอ่างเก็บน้ำ	อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
17.โป่งยุบ	ความรู้ด้านธรณีวิทยา	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	เป็นสถานที่ส่วนบุคคล
18.หาดเจ้าสำราญ	ระบบนิเวศของชายฝั่งทะเล	อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	เทศบาลตำบล หาดเจ้าสำราญ
19.ถ้ำเขาหลวง	ระบบนิเวศของถ้ำ หินงอก หินย้อย	อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	เทศบาลเมือง เพชรบุรี
ชื่อ	ข้อมูล/ความรู้ที่มี	สถานที่ตั้ง	หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ
20.ถ้ำเขาย้อย	ระบบนิเวศของถ้ำ หินงอก หินย้อย	อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	เทศบาลตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
21.อุทยานแห่งชาติ แก่งกระจาน	ระบบนิเวศของป่าไม้ น้ำตก ภูเขา และวิถีชีวิตของสัตว์ป่า	อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
22.เขาพะเนินทุ่ง	ระบบนิเวศของป่าดงดิบ วิถีชีวิตของนกเงือก	อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
23.วนอุทยานเขา นางพันธุรัตน์	ระบบนิเวศของภูเขาหินปูน	อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
24.น้ำพุร้อน หนองหญ้าปล้อง	ได้รับความรู้เกี่ยวกับน้ำใต้ดิน และการนำน้ำแร่มาทำสปา	อำเภอ หนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี	เทศบาลตำบลยางน้ำ กลัดเหนือ จังหวัดเพชรบุรี

2.3.2.5 แหล่งเรียนรู้ประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี

แหล่งเรียนรู้ประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี หมายถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และ จารีตประเพณี ที่เกิดจากภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันตก และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาคตะวันตกและเปิดโอกาส และ มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ผู้สนใจ ผู้วิจัยศึกษา ค้นคว้า รวบรวมไว้ดังนี้

ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
1.ประเพณีสารทลาว ของชาวไทยลาวเวียง	เป็นเพณีทำบุญ กินข้าวห่อร่วมกันของ ชาวไทยเชื้อสาย ลาวเวียงในจังหวัด ราชบุรี จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ที่บ้านห้อย อำเภอ โพธาราม จังหวัดราชบุรี	ภูมิปัญญาด้านอาหาร ด้านความ เชื่อในศาสนาและด้านวิถีชีวิต ของลาวเวียง ในจังหวัดราชบุรี
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
2.การเล่นสะบ้ามอญ	เป็นการละเล่นของชาวมอญในอำเภอ บ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม จังหวัด ราชบุรี นิยมเล่นในเทศกาลวันสงกรานต์	ภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิตของ ชาวมอญ
3. พิธีจองโอ้หัด่าน	จองโอ้หัด่าน เป็นภาษามอญ แปลว่า บริจาคฟืน หรือก่อไฟ ประเพณีนี้ ชาวมอญจะร่วมใจกันก่อไฟเพื่อให้ ความอบอุ่นแก่พระสงฆ์ในวันมาฆบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3	ภูมิปัญญาด้านภูมิศาสตร์ ด้านความเชื่อและศรัทธา ในศาสนา และด้านวิถีชีวิต ของชาวมอญ
4.ประเพณีเสนเรือน หรือเสนผีเหือน	เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเซ่นไหว้ผี บรรพบุรุษของชาวไทยทรงดำใน ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก และอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี นิยมทำในเดือน 4 เดือน 6 และเดือน 12 เพราะเป็นช่วงที่ชาวบ้านมีเวลา และข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์	ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ศรัทธา และเคารพในบรรพบุรุษ ด้านวิถี ชีวิตและ ความเป็นอยู่ของชาว ไทยทรงดำ
5.ประเพณีกินข้าวห่อ กะเหรี่ยง	ประเพณีนี้จัดขึ้นในเดือน 9 หรือเดือน “หล่าคอก” ที่ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่า เป็นเดือนที่ไม่ดี ฤกษ์ปีศาจออกหากิน ขวัญของชาวกะเหรี่ยงที่ไม่อยู่กับ	ภูมิปัญญาด้านภูมิศาสตร์ คือ รู้ว่าเดือน 9 เป็นเดือนที่อากาศ แปรปรวน เจ็บป่วยได้ง่าย ด้านอาหารเพราะอาหาร

	เจ้าของขวัญอาจเสียชีวิตหรือโดน ภูตผีจับกินเจ้าของขวัญก็อาจเจ็บป่วย ถึงตายได้ ดังนั้นเมื่อถึงเดือน 9 ลูกหลานชาวกะเหรี่ยงในอำเภอ สวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีที่เดินทางไปทำงานตามที่ต่าง ๆ จะเดินทาง กลับมาเยี่ยมบ้าน มาทำพิธีเรียกขวัญ และกินข้าวห่อร่วมกัน	ในประเพณีเป็นอาหารพื้นเมือง และภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต ของชาวกะเหรี่ยง
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
6. ประเพณีแห่ดอกไม้ ของชาวลาวเวียง	ประเพณีแห่ดอกไม้คือการจัดดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องบูชาอื่น ๆ ประกอบขบวนแห่ในพิธีต่าง ๆ เป็นเพณีที่จัดขึ้นโดยคนไทยเชื้อสาย ลาวเวียงของจังหวัดราชบุรี เช่น ตำบลเขาแร้ง อำเภอเมือง จัดพิธี อัญเชิญพระอุปคุตเพื่อเป็นการเริ่มต้น งานเทศน์มหาชาติของ วัดโสภณประติฐาราม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และพิธีพิธีตักบาตร เทโวใน วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ตำบลท่าชุมพล อำเภอโพธาราม จัดพิธีเลี้ยงผีและรำผีของคนมอญ เป็นต้น	ภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อและศาสนา
7. ประเพณีเหยียบหลัง กะเหรี่ยงวัดแจ้งเจริญ	ประเพณีนี้จัดขึ้น ณ วัดแจ้งเจริญ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี ระหว่างขึ้น 15 ค่ำ ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี พิธีกรรมที่ปฏิบัติ คือชาวกะเหรี่ยงจะมารวมตัวกัน สรงน้ำ เช็ดเท้า ถูตัวให้กับพระสงฆ์ ที่วัดนี้ โดยผู้หญิงจะนําน้ำผสมขมิ้นมา ทำความสะอาดเท้าผู้ชายจะทำความ สะอาดหรือสรงน้ำพระทั้งตัว แล้วนอนลงเรียงกันเป็นทางเดินให้ พระเหยียบหลัง พิธีกรรมนี้เกิดขึ้น	ภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อและศาสนา

	เนื่องจากความศรัทธาในพระภิกษุณวม อดีตเจ้าอาวาสของวัดนี้ ด้วยความ ศรัทธาจึงเชื่อว่าเมื่อเข้าร่วมประเพณีนี้	
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
	โรคภัย อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ หายไป มีความสุขกาย สบายใจ	
8. ประเพณีตักบาตร น้ำผึ้ง	เป็นประเพณีของชาวมอญในชุมชน บ้านม่วง จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 พิธีกรรมที่ปฏิบัติก็คือ ชาวบ้าน เตรียมของมาทำบุญ ตักบาตร เหมือนทั่วไป แต่ที่พิเศษ ก็คือ ต้องนำน้ำผึ้งมาตักบาตรเป็น พิเศษ เพราะน้ำผึ้งพระจะไปผสมทำ ยาสมุนไพรร จึงเชื่อว่าถ้าตักบาตร น้ำผึ้งจะได้รับอานิสงส์แรง	ภูมิปัญญาด้านยาสมุนไพรรและ ภูมิปัญญาด้านความเชื่อและ ความศรัทธา
9. ประเพณี ลอยกระทง	ประเพณีนี้จัดขึ้นในวันลอยกระทง หรือขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 โดย ชาวมอญในชุมชนบ้านม่วงจะเตรียม กระทงที่ทำจากกระดาษสี พับหักมุม 4 ด้าน เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 6 นิ้ว ใส่น้ำมัน เป็นเชื้อเพลิง นำเส้นด้ายมา พันเป็น 3 ขา วางไว้เป็นไส้ พอดกกลางดึกก็จะนำกระทงไปลอย เป็นกระทงสายในแม่น้ำแม่กลอง	ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์ คิดค้น การทำกระทงและเทคนิค การลอยกระทงให้เป็นสาย สวยงาม
10. ประเพณีข้าวแช่ หรือประเพณีเปิง สงกรานต์	เป็นประเพณีที่ชาวมอญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ทุกบ้านจัดสำหรับ ข้าวแช่ไปถวายพระและแจกจ่าย แบ่งปันกันในหมู่เครือญาติในวันตรุษ สงกรานต์ของทุกปี	ภูมิปัญญาด้านอาหารเพราะ ข้าวแช่เป็นอาหารที่ดีต่อสุขภาพ และเหมาะที่จะทานในหน้าร้อน
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
11. งานประเพณีของ	งานประเพณีของไทยทรงดำหรือ	ภูมิปัญญาด้านความเชื่อและศรัทธา

ไทยทรงดำในอำเภอ เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	ลาวโซ่ง ในอำเภอเขาย้อย จังหวัด เพชรบุรี จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเป็น การทำบุญและในงานจัดให้มี การละเล่น การทำอาหาร และ กิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต ของชาวไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	ในศาสนา ภูมิปัญญาด้านอาหาร ภูมิปัญญาด้านการแต่งกาย และ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของไทยทรงดำ และภูมิปัญญาอื่น ๆ ที่สะท้อนให้ เห็นและเข้าใจคำว่า “ไทยทรงดำ” อย่างหลากหลายและชัดเจน
12. การวิ่งวัวลาน	การวิ่งวัวลานเป็นประเพณี การละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของ จังหวัดเพชรบุรี โดยจัดขึ้นหลังฤดูเก็บ เกี่ยวที่ชาวนาพอมีเวลาว่างจึงคิดหา กิจกรรมมาทำเพื่อความสนุกสนาน และท้าทายโดยการนำหลักไม้มาปัก กลางลานเรียกว่า หลักเกียด แล้วนำ วัวมาผูกติดไว้เป็นรัศมีประมาณ 19 ตัว การแข่งขันแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย เรียกว่า วัวนอกกับวัวรอง หลังจากนั้นก็ส่งสัญญาณปล่อยให้วัว วิ่งแข่งกัน การตัดสินจะพิจารณาว่า ถ้าวัวนอกวิ่งแซงวัวรองได้ในช่วงตัววัว และสามารถลากวัวรองไปได้โดยไม่ เป็นขบวนและทำให้วัวรองวิ่งหลุดจาก ระดับแถว แสดงว่า วัวนอกชนะ แต่ถ้าวัวรองสามารถวิ่งแซงและ ลากวัวนอกไปหนึ่งช่วงตัวและทำให้ วัวนอกวิ่งหลุดจากแถวก็ถือว่าวัว	ภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
	รองชนะ ถ้าวัวทั้ง 2 ฝ่ายไม่สามารถวิ่ง แข่งกันได้อีกถือว่าเสมอกัน	
13. ประเพณี เล่นเพลงปรบไก่ขอฝน	ประเพณีนี้เป็นการละเล่นเพื่อขอฝน ของชาวบ้านตำบลลาดโพธิ์ อำเภอ บ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี จัดขึ้นเพื่อ บวงสรวงศาลหลวงปู่ เพื่อขอให้ฝน ตกต้องตามฤดูกาล น้ำท่าอุดม	ภูมิปัญญาด้านนาฏศิลป์ ด้านการแต่งกายและภูมิปัญญา ด้านวรรณกรรม

	สมบูรณ์ ประเพณีนี้จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 6 การละเล่นเพลงปรบไกวจะมีพ่อเพลง แม่เพลงแต่งกายด้วยสีสันสดใส มาร้องและร่ายอยู่กลางวง บทที่ใช้ร้องเป็นบทเกี่ยวพาราสักกัน และเล่นอยู่ 2 เรื่อง คือไกรทองและสุริยชา สาเหตุที่เรียกว่า เพลงปรบไกว มาจากลักษณะท่าร่ายของฝ่ายชายที่บิดไปบิดมาคล้ายกับอาการป้อของไกวตัวผู้	
14. ประเพณีการแข่งขันเรือยาว จังหวัดเพชรบุรี	ประเพณีนี้จัดขึ้นระหว่างกลางเดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 ซึ่งเป็นช่วงที่แม่น้ำเพชรบุรีมีน้ำเต็มตลิ่ง และเป็นเทศกาลทอดกฐิน ชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำเพชรจึงนำเรือหางยาวมาแข่งขันกันเป็นคู่ ๆ ที่ทำน้ำของวัดต่าง ๆ	ภูมิปัญญาด้านการต่อเรือ ภูมิปัญญาด้านภูมิศาสตร์ คือรู้จักใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเพชรบุรี ในการแข่งขัน
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
15. การแสดงรำเหย่ย จังหวัดกาญจนบุรี	รำเหย่ยเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่นิยมเล่นกันในเทศกาลในตรุษ สงกรานต์ งานนักขัตฤกษ์ งานมงคลและงานรื่นเริงของชาวบ้าน ในเขตอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี รำเหย่ยเป็นการรำและร้องประกอบดนตรี คำร้องจะใช้ถ้อยคำพื้น ๆ ร้องโต้ตอบเกี่ยวกับด้วยกลอนสตรระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง ผู้เล่นแต่ละฝ่ายไม่จำกัดจำนวน แต่ละฝ่ายประกอบด้วย พ่อเพลง แม่เพลง ลูกคู่ และผู้รำ ผู้แสดงแต่งกายแบบพื้นบ้านภาคกลาง คือ ผู้ชาย	ภูมิปัญญาด้านนาฏศิลป์ ด้านวรรณกรรม ด้านการแต่งกาย และด้านดนตรีพื้นเมือง

	นุ่งผ้าโจงกระเบนสีต่าง ๆ สวมเสื้อคอกลม แขนสั้นเหนือศอก มีผ้าคาดเอวและพาดไหล่ ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าโจงกระเบนพิมพ์ลายหลากสี สวมเสื้อคอกลมแขนยาว ห่มสไบทับเสื้อ มีเครื่องประดับ เข็มขัด สร้อยคอ สร้อยข้อมือ เป็นต้น การแสดงจะเริ่มด้วยฝ่ายชายออกมาร้องและรำ แล้วนำผ้าไปคล้องไหล่ให้ฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงเมื่อถูกคล้องผ้าก็จะออกมารำ รำเหย่ยจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พาดผ้า”	
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
16. ประเพณีรดน้ำต้นโพธิ์	เป็นประเพณีของชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ที่ร่วมตัวและพร้อมใจกันนําน้ำอบ น้ำหอม น้ำสะอาด ลอยดอกไม้ มารดต้นโพธิ์ของชุมชนมอญ วัดวังแก้วเวการาม ประเพณีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากหลวงพ่อดุตตะได้สร้างเจดีย์พุทธคยาและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ได้เสด็จมาปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ไว้ที่บริเวณลานเจดีย์พุทธคยา หลวงพ่อดุตตะจึงได้รื้อฟื้นประเพณีรดน้ำต้นโพธิ์เหมือนที่เมืองมอญขึ้นมา	ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา
17. ประเพณีออกร้านตลาดนิพพาน	ชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีความเชื่อว่าพุทธศาสนิกชนต้องหมั่นทำความดี สร้างบุญกุศลไว้มาก ๆ เพราะจะช่วยให้บรรลุนิพพาน ดังนั้นในตอนค่ำของ	ภูมิปัญญาด้านความเชื่อและศรัทธา ในศาสนา และด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่

	วันวิสาขบูชาหรือขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ชามอญจึงนำอาหารผลไม้ และสิ่งของต่าง ๆ มาออกร้านให้ผู้ผ่านการทำบุญมาแล้วนำบุญมาซื้อแทนเงิน หรือซื้อโดยไม่ต้องใช้เงิน เพราะผู้ขายต้องการสะสมบุญและสร้างทานบารมีเพื่อให้บุญนำพาไปสู่การการบรรลุนิพพาน จึงเรียกประเพณีว่า “การออกร้านตลาดนิพพาน	
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
18. ประเพณีการเล่นเพลงวงหรือเพลงปรบไต่บ้านสระกระเทียม อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม	การเล่นเพลงวงหรือเพลงปรบไต่บ้านสระกระเทียมมีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น คือ นิยมเล่นเฉพาะผู้หญิง เพลงที่ร้องส่งให้พี่พาทย์รับ มีเพลงและทำรำที่เป็นแบบแผนในกรณีที่บางครั้งเรียกเพลงปรบไต่ว่า เพลงปรบไต่ว่า เพลงวงก็เพราะ มีการตั้งวงด้วยการยอมมือซ้ายขึ้นรำในค่าแรงของการร้อง	ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนาฏศิลป์ ด้านวรรณกรรม ด้านการแต่งกาย และด้านดนตรีพื้นเมือง
19. ประเพณีแห่ผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์	ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่เชื่อว่า ถ้าได้บูชาองค์พระปฐมเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ รูปเทียนและผ้าห่มจะได้รับบุญกุศล ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ ดังนั้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จึงจัดให้ประชาชนร่วมกันอัญเชิญผืนผ้าสีเหลืองขึ้นไปห่มองค์ปฐมเจดีย์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อ และศรัทธาในศาสนา
20. ประเพณีแห่ธงสงกรานต์	ประเพณีนี้จัดขึ้นในท้องถิ่นที่มีคนไทยเชื้อสายลาวครั้งอาศัยอยู่มาก เช่น วัดโพรงมะเดื่อ อำเภอมือง วัดกงลาด และวัดลำเหย อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ประเพณีนี้เกิดขึ้นเนื่องจาก	

	หลังออกพรรษาไม่ค่อยมีการทำบุญที่วัด หลายเดือน พระสงฆ์ก็ขัดสนปัจจัย ต่าง ๆ ที่ใช้ในการบำรุงวัด ชาวบ้าน จึงช่วยเหลือวัด โดยการรวมตัวกัน	
ชื่อของแหล่งเรียนรู้	รายละเอียด	ความรู้/ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในแหล่งเรียนรู้
	จัดหาตุปัจจัยไทยทานไปถวายวัด ที่เรียกว่า “การทอดผ้าป่าลาว” การนำตุปัจจัยไทยทานไปถวายวัดจะ จัดขึ้นหลังเทศกาล สงกรานต์ โดยจัดขบวนแห่และสิ่งสำคัญที่สุด ในขบวนแห่คือ ธง	

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

อุไรวรรณ บุญอุรพิภโย (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดลพบุรี ประชากร คือ ผู้บริหารโรงเรียน 27 คน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ 27 คน หัวหน้าหมวดวิชาการ 135 คน และปราชญ์ท้องถิ่น 24 คน รวมทั้งสิ้น 213 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นทั้ง 4 กลุ่ม โดยนำกลุ่มศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้มากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ กลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน และกลุ่มการประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองตามลำดับ ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว ใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด การใช้ปราชญ์ท้องถิ่น ในลักษณะการเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งฝึกงานในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาที่พบมีปัญหาด้านงบประมาณอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ปัญหาด้านความรู้ระยะเวลาในการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ท้องถิ่นมีไม่เพียงพอ และนักเรียนขาดความสนใจ

สามารถ รอดสำราญ (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน 24 คน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ 24 คน หัวหน้าหมวดวิชา/กลุ่มสาระ 192 คน รวมทั้งสิ้น 240 คน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่ม โดยนำกลุ่มแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อสารสนเทศมาใช้เป็นอันดับสูงสุด รองลงมาทุกกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง คือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี แนวความคิด

หลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ที่เป็นวิทยาการ การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ภูมิปัญญาเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ตามลำดับ สำหรับปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอนทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหาอันดับสูงสุดคือ ปัญหาด้านงบประมาณ รองลงมาคือ ปัญหาด้านวัสดุ อุปกรณ์ ด้านการจัดการ และด้านบุคลากรตามลำดับ

เมตตา นกเขต (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาและนำเสนอรูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียน สังกัดเทศบาล พบว่า รูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียน สังกัดเทศบาล ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน คือ จุดมุ่งหมาย หลักการ เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา จุดมุ่งหมายของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

หลักการของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษามี 3 ข้อ คือ 1) นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต 2) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการศึกษา 3) พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) จัดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน 2) จัดให้มีการฝึกฝนทักษะกระบวนการจัดการและการประยุกต์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ 3) จัดให้มีการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติจริงให้ได้ ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) มีการผสมผสานบูรณาการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน 5) จัดการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน ตลอดจนอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 6) จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมีวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา 8 วิธีการ คือ 1) โรงเรียนและชุมชนร่วมกันสำรวจ ค้นหา และศึกษาแหล่งภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่น 2) โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดทำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจำแนกเป็นสาขาต่าง ๆ ไว้เป็นแหล่งการเรียนรู้ 3) โรงเรียนเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลที่เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน 5) โรงเรียนจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นบรรจุลงในสาระการเรียนรู้ 6) โรงเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ทั้งในรูปแบบการสอนในชั้นเรียนและส่งนักเรียนไปฝึกการปฏิบัติจริงกับเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง 7) โรงเรียนจัดทำเอกสารเผยแพร่ยกย่องเชิดชูเกียรติเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

รวีพร มณีวรรณ (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 พบว่า

1) ผลการเปรียบเทียบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนประกอบการจัดการเรียนรู้โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2) ผลการเปรียบเทียบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3) ผลการเปรียบเทียบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 ที่ปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่าครูที่ปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก มีค่าเฉลี่ยการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าครูที่ปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4) ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 ได้แก่ การขาดงบประมาณสนับสนุนในการใช้แหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาอยู่ห่างไกลจากแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐและเอกชน เนื้อหาสาระการเรียนรู้ในบทเรียนมีมากเกินไป จึงไม่มีเวลาที่จะไปใช้แหล่งเรียนรู้ บุคลากรและงบประมาณมีจำกัด จำนวนผู้เรียนมีมากเกินไป ขาดพาหนะสำหรับการเดินทางแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ชุมชนขาดความพร้อมที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่สถานศึกษาหรือผู้เรียน ทั้งด้านกำลังทรัพย์และการให้บริการ แหล่งเรียนรู้มีจำกัดไม่หลากหลายและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้

วราภรณ์ จันทสูตร (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการเรียนการสอนภาษาไทย ของครูช่วงชั้นที่ 2 พบว่า ครูรู้ว่ามีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นสถานที่ทั่วไป ไม่เจาะจง ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่อยู่รอบสถานศึกษาและมีการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนประเภทสถานที่น้อย เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติอยู่ไกลและครูส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง อีกทั้งมีอายุเกิน 40 ปี ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ส่วนแหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลมีเหตุผลที่ไม่เลือกใช้เนื่องจากขาดงบประมาณและบุคคลก็มีเวลาว่างไม่เพียงพอที่จะช่วยในการสอน ซึ่งหากครูทำความรู้จักกับชุมชนที่ตนเองสอนอยู่อย่างเพียงพอก็จะทำให้ครูสามารถวางแผนการจัดการเรียนการสอนโดยนำเอาแหล่งเรียนรู้มาใช้ได้โดยปราศจากอุปสรรค

ประสิทธิ์ สุนนทะราช (2550, บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับช่วงชั้นที่ 3 ของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า

1) ระดับการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม

ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับช่วงชั้นที่ 3 ของครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ใน ระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ด้านการใช้ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิทยากร และด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลตามลำดับ

2) เมื่อเปรียบเทียบระดับการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับช่วงชั้นที่ 3 ของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาจากการจบการศึกษาในสาขาวิชาที่ต่างกัน คือสาขาวิชาทางด้าน สังคมศึกษา กับสาขาวิชาอื่น ๆ โดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิทยากร มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของครูผู้สอนที่จบการศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ มากกว่าครูผู้สอนที่จบการศึกษาในสาขาวิชาสังคมศึกษา เมื่อพิจารณาจากประสบการณ์ในการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมต่างกันของครูผู้สอน พบว่าทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

3) ข้อเสนอแนะของครูผู้สอน คือ โรงเรียนยังขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรมและ เทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีคุณภาพ โดยเฉพาะสื่อ อุปกรณ์ทางคอมพิวเตอร์ ควรได้รับการดูแลหรือ จัดสรรเพิ่มเติม บุคลากรครูขาดความรู้ในการใช้สื่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ ควรได้รับการพัฒนาอบรม อย่างต่อเนื่อง แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิทยากรในท้องถิ่นและชุมชนมีน้อยไม่หลากหลาย และ ขาดความพร้อมที่จะใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ควรส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียน ชุมชน รักและ เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ปราชญ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับมีไม่เพียงพอ ไม่ตรงกับสาขาวิชาที่ต้องการ

ภัทรานิษฐ์ บุญส่ง (2552, บทคัดย่อ) ศึกษารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1) ประเภทของการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่ามีการใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ประเภท ได้แก่ 1) คติ ความคิด ความเชื่อ 2) ศิลปะ วัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเพณี 3) การประกอบอาชีพในท้องถิ่น และ 4) เทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ใน ชุมชน

2) รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) สถานศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) สถานศึกษาเชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) สถานศึกษานำนักเรียนไปยัง แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) สถานศึกษาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยครูเป็น ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้

เทวิน ธรรมลังกา (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านเวียงฝาง ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรในโรงเรียนบ้านเวียงฝางส่วนใหญ่ได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในด้านบุคลากรนั้น โรงเรียนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน และมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาบุคลากรเพื่อการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่ใช้สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และใช้อาคารสถานที่ภายในโรงเรียนจัดการเรียนรู้ และในด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศส่วนมากได้นำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ แต่บุคลากรบางส่วนเห็นว่าโรงเรียนยังไม่ได้ใช้แหล่งเรียนรู้คือ ขาดการติดตาม ช่อมแซมคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ บุคลากรมีน้อยไม่เพียงพอและยังขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้อาคารสถานที่ในโรงเรียนไม่พร้อมในการจัดการเรียนรู้ โดยมีข้อเสนอแนะในการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านบุคลากร ควรจัดบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์มาให้ความรู้ จัดการอบรมให้บุคลากร และบุคลากรต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัยในการค้นหาข้อมูล ควรจัดสรรงบประมาณปรับปรุง ช่อมแซมสถานที่ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ และจัดสื่อเทคโนโลยีให้เพียงพอพร้อมต่อการใช้งาน